

SZEKERES FERENC:

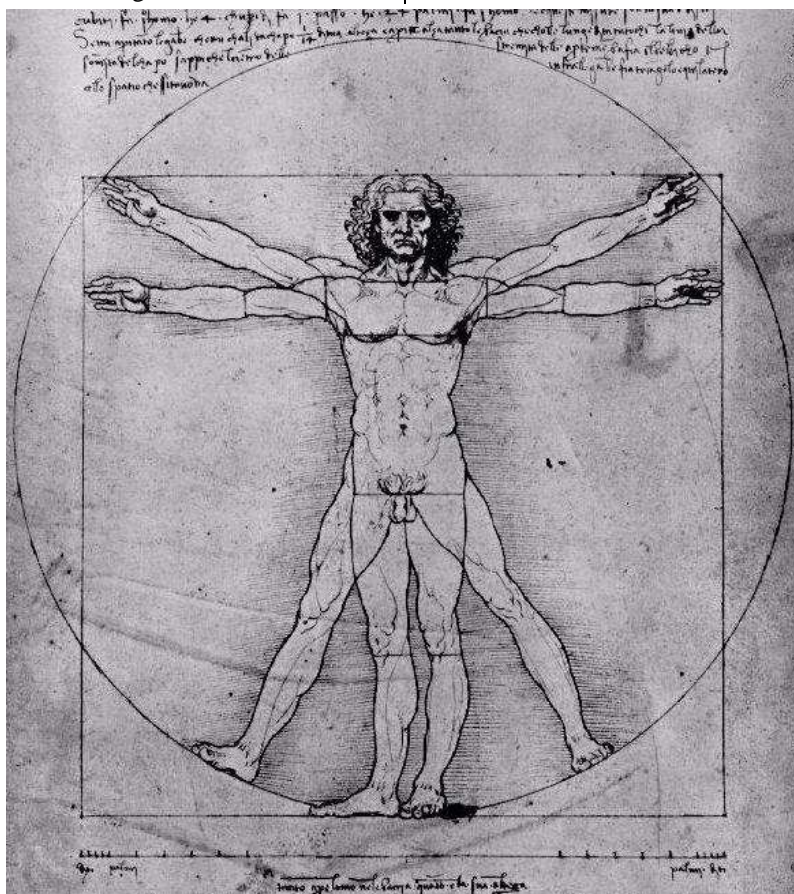
FERIKU, A HAIKU ORGAZMUSÉLMÉNYE

*„Aki egész életében ír három-négy-öt valódi verset,
az már haikuköltő. Aki pedig eljut tízig, mester.”*

Tartalom:

1. Hogyan is van ez...???	2	6. Messzi/nyílt vizeken...	20
2. Vélemények	2	6.1 A tökéletesség és/vagy a színvonal/mérték megütése	20
3. De miről is beszélünk?	4	6.2 Zen és a kirekesztés	21
3.1 A haiku családfája	5	6.3 Mi következik mindebből...???	22
3.2 Csoportosítások (tekintettel a jellemzőkre)	6	6.4 Mi lehet a probléma Basho elméletével?	22
3.2.1A haikuk fajtái, aspektusai	6	6.5 ...csűrjük-csavarjuk a gerinctelen medúzához hasonló szavakat	25
3.2.2A haiku, a családtagjai tükrében. A haiku jellemzői	7	6.6 Mire int a modern művészet atyjának esete?	26
3.2.3A haiku kellékei	9	6.7 Az ízlésről	26
3.2.4Hogyan kell haikut írni: a haiku „tízparancsolata”	11	7. A „haikufilozófia” ellentmondásai	27
4. Vissza az eredeti témához	11	8. Szentenciák haikuíróknak	29
5. Mi hát a megoldás?	13	9. Jegyzetek	31
5.1 De mi is ez a feriku?	13	10. Epilógus	32
5.2 Levéltöredék J.-nak	16	11. Kiegészítések	33
5.3 Feriku, a haiku orgazmusélménye	17		
5.4 Van e megnevezhető alkotója a ferikunak?	18		
5.5 A „feriku-elmélet” összefoglalása	20		

2010. november 09.

2010

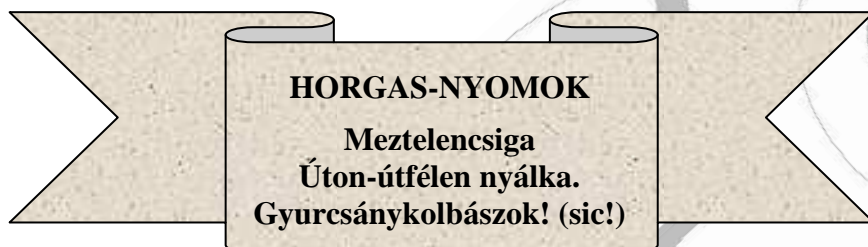
ISBN 978-963-08-0656-5 (pdf)

zt a „tanulmányt” valójában nem is másoknak szántam, hanem csak úgy magamnak..., illetve magamnak sem, (mert engem igazából nem érdekel ez az egész téma, már ami a „körítést” illeti), hanem elkezdtem egy „jelenség” okait boncolgatni (és mivel egyre inkább szerteágazóvá kezdett válni az eredetileg egyszerűnek tűnő probléma), hogy jussak valamire, leírtam. Úgy éreztem, így jobban tudtam haladni..., aztán ahogyan egyre előrébb jutottam a megértésben, olyan dolgok is előbukkantak, amik már még messzibbre vezettek, viszont, mivel ebből a témából „nőttek ki”, valahogyan mégis csak egybe tartoznak... Így jött létre ez az „agymenés”, ami esetleg mások számára is hasznos lehet.

Miután elhatároztam, hogy megosztom másokkal, az erősen kézíratos/vázlatos/hevenyészett szöveget, próbáltam egy kicsit összerázni, valami rendszert vinni az egészbe, ezáltal mások számára is emészthetőre faragni, de még így is erősen érződik rajta az eredeti (az imént említett) „koncepció”, illetve annak hiánya, jegyzet jellege. Ha egyazon gondolat több alkalommal előfordul, ha a gondolatmenet néha csapong, mindez ezért van..., illetve inkább azért, mert lusta voltam belőle teljes mértékben kigyomláni azt, ami eltávolítandó lett volna egy „komoly” tanulmányban.

Ha helyenként a honkadori szelleme érződik, az nem véletlen..., hamarosan kiderül miért lehetséges ez...

Ez az írás eredetileg haikunak „szánódott”, de vannak, akik szerint inkább szájalmasra sikeredett... Mindenesetre 2010 tavaszán (a „színfalak mögött”) ezek a sorok hatalmas vitát váltottak ki (miután megjelent a „Hazátlan haiku-házalók”-hoz címzett weboldalon.).

1. Hogyan is van ez...???

lőre bocsátom, hogy egyes vélemények szerint „haikut csak japán ember tud írni”. Ha úgy vesszük, akkor igen, ez így is van, hiszen a mora nem pontosan egyenlő a szótaggal, az alkalmazott szimbólumrendszer pedig föltételezi a beleszületettséget... (Ettől kezdve érdemes még további szót fecsecelni a témára...? Hááááát...)

A másik előrebocsátandóm az, hogy mitől is haiku a haiku?

A japán líra elismert tudorai (szerintem) könyvtárakat töltöttek már meg ennek a kérdésnek a boncolgatásával, sőt különféle szimpóziumokon is jócskán elvitatkoztak már ezen. A végeredmény (zanzásítva) a következő: a haikunak van lelke, viszont személy nincsen benne; témája a természetbe nyúlik és jó, ha nem tartalmaz ígét; viszont a hasítószó és az évszakszó kötelező, valamint jellemző rá a kötött 5-7-5 morás formátum. (Ezekről a későbbiekben mindről lesz még szó bőven.)

Ha ezt vesszük figyelembe, a kérdéses szöveg tökéletes haiku, sőt a jelek szerint működik is, hiszen az olvasók közül sokakban tovább „dolgozott”, mégpedig igen tág asszociációs környezetben.

2. Vélemények

teljesség igénye nélkül, ezek után nézzünk néhány (markánsan fogalmazott) *véleményt* és **az azzal kapcsolatos meglátásaimat**:

1.,

„Ugye az a politikai ócsárló vers csak véletlenül került fel a gyönyörű haiku weblapra. Azt hiszem, a haiku minden politika felett álló esztétikai kategória legyen szó bármely pártról vagy személyről. Nagy baj van akkor, ha a költészetbe beleszól a politika.”

Csak a leg(köz)ismertebbek, akik így elsőre eszembe jutottak: Ady Endre, József Attila verseiben köztudottan és elismerten jelentős szerepet kap a politika. Még Arany Jánosnak is vannak „botrányos” politikai írásai... Bizony-bizony a költészet alkalmanként vastagon politizál...

(Kicsit előreszaladva a gondolatmenetben...) A klasszikus haiku minden bizonnyal nem politizál, azonban a modern haikuba belefér a politika, csakúgy mint a „helikopter”, vagy a „karácsony”..., (mellesleg a szóban forgó idézet önmagában véve annak ellenére, hogy egy közismert személy nevére hajaz, nem politikai(!); annak válik azzá, aki olyan szemmel tekint rá és úgy értelmezi, azonban a haikunak egyik alaptulajdonsága, hogy az olvasó aktívan részt vesz az alkotásban.)

Később „direkt” közvélemény-kutatásba kezdtem, mert az én megítélésem szerint nincsen különösebb probléma az idézett írással. Több „szakembernek” és „laikusoknak” is elküldtem a szöveget, illetve egyes véleményekről is véleményt kértem...

2.,

„Az idézett „haikuról” : a gyalázkodás akkor is gyalázkodás marad, ha versbe szedik. Tehát a kérdéses „mű” se nem haiku, se nem vers...

...az enyém [a vélemény] megmásíthatatlanul ez.”

Jó lett volna, ha a véleményalkotó bővebben is kifejtette volna, hogy (?), mivel gyaláznak és mit...?

3.,

„Nem szeretem, valamiért bántja a bensőmet, ha valaki nevével gúnyolódna, csúfot űznek.”

Ha ugyan a gyurcsánykolbász-ra gondolt az olvasó, akkor az egy dolog..., olyan mint mondjuk a dieselmotor. Ami köztudottan bűdös. Ha azt mondom, de nagyon bűdös ez a dízelmotor, akkor talán Dieselt urat szídom? Ráadásul a gyurcsánykolbásznak nem is mondtam jelzőjét..., mégis valami ellenszenvet váltott ki az olvasóban.

A szöveg hibája ez...???

Hol itt a probléma? Talán magyarázatul is szolgálhat a következő vélemény.

4.,

„Élőlényekről így nem lehet beszélni, beleértve a senkinek nem ártó meztelencsigát is, melyet inkább szégyen hontalannak lehetne nevezni.”

Ezek szerint a meztelen csigákból „űztek csúfot”, azokat „gyalázták”...? De mivel? A „megoldásra” több felelet is lehetséges... :-)

5.,

„Nem. Szerintem ez egyszerűen idétlen és gyerekes! Az eredeti három sor is, és a vélemény is, mely hülyének nézi az olvasót szerintem.”

Megvizsgálva a szöveg készítésének körülményeit, megtudhatjuk, hogy gyerekekkel közös tevékenység nyomán született, egy 12 éves egy 9 éves gyerektől „szülői felügyelet” mellett...

(Megfigyelhető, hogy az eddigi véleményekben gyakran szerepel a „nem”, illetve egyéb tagadószó...)

6.,

„véleményt azonban csak irodalmi alkotásokról tudok mondani. az ön által elküldött – haiku-formába öltöztetett – iromány semmilyen esztétikai szintet nem képvisel. kérdezze talán a politikai potentátokat, ők tudnak véleményt mondani róla. engem nem érintett meg, mert nincs esztétikai teste az opusnak, tehát nincs felülete sem.”

...írta ezt egy olyan költő, aki a (idézem!) „baszás”-t szemrebbenés nélkül beemeli az írásába.

Ezek után fölmerül a kérdés: Mitől irodalmi egy alkotás, mitől művészi...?

Nem fogunk most itt ebbe se belemerülni, sem megegyezni, egyezsége jutni, ezért csak egyetlen gondolat erejéig: Az alábbiak pl. mi az „esztétikai teste”?

(Nem szeretném, ha félreértés történne, ezért itt rögtön az elején határozottan és egyértelműen kinyilvánítom, hogy az alábbiakban felsorolt szövegek nekem speciálisan tetszenek, semmi bajom nincsen azokkal, viszont az idézett vélemények tükrében érdemes elgondolkodni..., a véleményeken!)

*Oly sárga, mint a nyíló kankalin,
s milyen mély és kerek a lyuk, melyet
a friss hóba vizeltem odakinn!*

vagy még inkább...

*kérek tíz deka
parizert szeletelve
köszönöm szépen*

7.,

„Ugyan én nem mélyedtem el a haiku tudományában, nekem az jutott eszembe, amit a kedves irodalomtanárunk az első órákon meg akart világosítani nekünk: „A művészet az egy tükör. Az életről a világról” A haiku nem művészet? Vagy csak a fennkölt dolgok művésziek? És akkor mit keres a szexualitás nyers formája a haikukban? (nem egyszer nagyon is kézzelfoghatóan, elérve célját)”

Néhány „minta” az egyik közismert haikuoldalról:

*E pohár aszú
Vulvák tüzeiben égjen
Érzéki kéjjel*

*Fogadj magadba
Kemény farkam vulvában
Hadd járja táncát*

*Kilépek a bűdös budiból. Szemben
gyönyörű lepke száll.
Elpirulok. Ezt most nem érdekemtem.*

Ez utóbbi akár egy feriku is lehetne..., (de erről majd kicsit később).

8.,

„Közben megnéztem a haiku meghatározását jellemzőit stb. Az autentikusba sok minden nem férhetne bele. Már eleve ott kezdődik, hogy személy. De az ilyen jellegűekkel már tele van a net. És miért ne lehetne, hogy egy művészet ilyen irányba fejlődik? Épp ez a MŰVÉSZET lényege. Hogy folyamatosan újul és a kor tükre!!!”

Ez a vélemény-kiegészítés, már átvezet bennünket a következő gondolatmenetbe...

Csak még egy pillanat figyelmet szenteljünk az idézett véleményekre. A többségében szerepel a „nem”, vagy a „sem” kifejezés. Számomra ez mindig is valaminek az elutasítását jelenti, a távolságtartást, a legegyszerűbb megoldás (a tagadás) kinyilvánítását. Kétségtelen, hogy elutasítani bárki tud, ahhoz nem kell tehetség... (De ez a gondolat kifejtése, már nagyon elvezetne az eredeti témától.)

Éppen ezért érdekes lenne utána járni, hogy ezek a „nem”-ek valójában mire is vonatkoznak (?). Valóban a szöveg haikuatlanságára, irodalmiatlanságára, vagy a szöveg által idézett hangulatra...(?).

A főnti véleményeket mindenféle hátsó szándék nélkül, kizárólag a „probléma” „vitaindítójaként” soroltam elő. Azért, hogy tőlük talán (hozzám hasonlóan), másnak is szöveget üt valami a fejében és gondolkodásra készíteti...

Azonban..., ne csinálj magadnak gondot a kényszered keltette tiltakozásodból. Mert a hangoskodóknak akkor lenne igazuk, ha lényegükben sértenéd, nagyságuktól fosztanád meg őket. De az ember tisztelete lelki nemességének a tisztelete. Szerintük viszont az az igazság, hogy még ha romlottak, akkor is ugyanazok maradhassanak, mert ők így jöttek a világra. És nem Istent sérted meg, ha meggyógyítod őket.

... az igazság egy és oszthatatlan, és csak akkor mutatkozik meg, ha már elkészült. Sőt nem is vesszük észre, mert benne vagyunk. És az én igazságom igazsága az az ember, aki belőle születik.

Nincsen senki a világon, akinek egyáltalán semmiben sincs igaza. Kivéve azokat, akik okoskodnak, érvelnek, bizonygatnak, de mivel a tartalom nélküli logika nyelvén beszélnek, igazuk sem lehet, és nem is tévedhetnek. Hanem egyszerűen csak hangoskodnak, de ha egyszer belegyönyörödnek önmagukba, lármájuk sok ember vérebe kerülhet. Ezért az ilyeneket lenyesem a fáról. Igaza van viszont mindegyiknek, aki elfogadja teste urnájának széttörését azért, hogy megmentse azt az értéket, amelyet az urnában helyeztek letétbe

3. De miről is beszélünk?

bben a részben (és alkalmanként a későbbiekben is), több „szakavatott” véleményt is segítségül hívok; egyrészt, hogy

jobban, érthetőbben, „szakszerűbben” fejezhessem ki magamat; másrészt, hogy legyen mivel/kivel (remélhetőleg építő jellegű) vitát folytatnom.

Ily’ módon csak olyan forrásokból emeltem be részeket, amik kellőképpen kifejezik az én mondandómat.

A munkám során teljes mértékben ráhagyatkoztam a szövegek azon képességére, hogy a megfelelő időben találjanak rá az emberre a megfelelő gondolatok, írások, művek, szövegek. Én csak beletúrtam az éppen körülöttem lévő halmazba... Ezáltal sok gondolat megfogalmazásától kíméltem meg magamat, de még így is volt elég vesződség a rengeteg különálló gondolatmenet, vonatkozó részeit (úgy) valamiféle egységes szerkezetfélébe terelni, ami aztán elfogadható módon fejezi ki azt, amit akarok magam is...

Ahogy egyre előrébb jutottam, időnként (amikor úgy éreztem érdemes ezt megtenni, mert valami földeregett, hogy „ezzel kapcsolatban” mintha lenne valami), kutlásztam egyet a szerteszét heverő szöveg, szövegtöredék, újságkivágás kupacban (sokuknak a szerzőjét sem tudom) és ahol lehetett és kényelmesebb volt a számomra, azokból fejeztem ki magamat. Ez alkalmanként nem volt egyszerű, ugyanis némelyikben sok idegen kifejezés szerepel. Próbáltam gyomlálgatni belőlük, de ez nem minden esetben volt lehetséges, átírva még érthetlenebbé vált a mondanivalóm. Talán a többféle megközelítés, megfogalmazás által ilyen esetekben érthető mit akarok kibökní az egyes helyeken.

További nehézséget okozott, hogy nem voltam kényszerítve a szöveg megírására, ezért alkalmanként hónapos kihagyásra is sor került. Újra elővéve a már-már ismeretlen szöveget, magam sem emlékeztem minden esetben, hogy milyen témákat említettem már. Ilyenkor előfordult, hogy újból elkezdtem foglalkozni, olyasmikkal, amiknek egyszer már a végére jártam... Jobb esetben ezt a későbbiekben észrevettem (ilyenkor merült föl a kérdés, hol van jó helyen és melyik megfogalmazás a jobb), de az is elképzelhető, hogy maradt még benne...

Aki csak az általam képviselt véleményre kíváncsi az nyugodt lelkiismerettel kihagyhatja ezt a fejezetet. A feriku szempontjából nem sok lényegit tartalmaz, inkább csak a megértés és a különbségek értékelése szempontjából lehet szerepe az ebben leírtaknak.

3.1 A haiku családfája

A **waka** (**vaka**, **tanka**) a hagyományos - kínai és nyugati behatásoktól mentes - japán költészet, azon belül is főként a VI-XIV. századi udvari költészet elnevezése. Olyan műfajok, ill. formák tartoztak hozzá, mint a **choka** és a **sedoka**, szemben a későbbi műformákkal, mint a **renga**, a **haikai** és a **haiku**. A **waka** leggyakoribb formája azonban a rövid **tanka**, olyannyira, hogy a két kifejezést szinonimaként használják.

A **choka**, vagyis a „hosszú vers” hossza meghatározatlan, öt és hét szótagú sorok váltakoznak benne, és ezeket egy kiegészítő hét szótagú sor zárja le. Számos **choka** elveszett, a fennmaradtak közül a legrövidebb mindössze hétsoros, míg a leghosszabb 149 sorból áll. A „hosszú verseket” egy vagy több ajánlás követheti.

Kakinomoto Hitomaro és Yamanoue Okura VIII. századi **chokait** a Man'yoshu-ban gyűjtötték össze.

A **sedoka**, vagyis a „fejismétlős vers” két 5-7-7 szótagsoros tercetből áll. Ezt a nem túl gyakori formát olykor párbeszédhez használták. Legjobb művelője Hitomaro. A **chokát** és a **sedokát** a VIII. század után már csak ritkán alkalmazták.

A **tanka**, vagyis „rövid vers”, mint a japán vers alapformája ezzel szemben egészen napjainkig folyamatosan jelen van az írott japán költészetben. Túlélte a **chokát**, és megelőzte a **haikut**. 31 szótagból áll, ezeket 5-7-5-7-7 szótagos verssorokba rendezik. A **chokák** ajánlásait **tanka** formában írták. Belőlük fejlődött ki mind a **renga**, mind a **haiku**.

A **renga**, vagyis a „láncvers” olyan versforma, amelyben szigorú szabályok alapján három vagy annál több költő fűzte össze felváltva a maga 5-7-5 és 7-7 szótagsoros verseit. A Kin'yo-shuu volt az első császári antológia, amely **rengákat** tartalmazott. A **renga** ekkor még csak olyan **tanka** volt, amelyet két költő írt együtt; az egyik írta a kezdő 5-7-5 szótagszámú sorokat, a másik a 7-7 szótagszámú lezáró sorokat. Ezek általában könnyed hangvételű tan („rövid”) **rengák** voltak. A **renga** a XV. századra, a Muromachikorszakra (1338-1573) fejlődött ki teljesen. Ekkor alakultak ki a különbségek az **ushin** („komoly” **renga**) és a **haikai**, vagyis **mushin** („nem konvencionális”, ill. „frivol”) **renga** között. Az előbbi az udvari költészet hagyományait követte, az utóbbi azonban szókészletében és stílusában is szakított annak előírásaival. A szabályos **renga**-hosszúság 100 versszak volt, bár ettől lehettek eltérések. A versszakokat a szavak és a témák közti asszociációk kapcsolták össze, a vers hangulata

pedig finoman változott, ahogy az egymás után belépő költők továbbfűzték a gondolatokat. Kiváló példa erre a melankolikus hangulatú Minase sangin hyakuin (Három költő Minasében írott, száz láncszemből álló verse; 1488). Szerzői: Sogi (1421-1502), Shohaku (1443-1527) és Socho (1448-1532). A **renga** három kezdő sorából (**hokku**) alakult ki mint önálló forma a **haiku**.

A **haiku** más/eredeti néven **hokku**, háromsoros, tizenhét szótagos rímtelen japán versforma; az egyes sorok szótagszáma: 5, 7, 5. A hagyományos, 31 szótagos **tanka** (rövid vers; lásd fent) első három sorából fejlődött ki. A máig legnépszerűbb japán versformának számít; a Tokugawa-korban (1603-1867) szorította háttérbe az addig szinte egyeduralkodó **tankát**. Ez elsősorban a nagy **haikuköltő**, Matsuo Basho (1644-94) érdeme, aki e verstípust kifinomult, tudatos művészi eszközzé formálta. Basho **haikui** közül sok valójában egy-egy **renga** (láncvers) **hokkuja** (kezdő verse) volt. A **haiku** elnevezés a **haikai** (17 szótagos, humoros vers) szó első feléből és a **hokku** szó második feléből tevődik össze; a **haikai** és a **hokku** évszázadokon át a **haiku** szinonimái voltak. A **haikuköltészet** eredetileg az évszakok hangulatát idéző, tárgyias természetleírásra korlátozódott. Az élmény keltette konkrét érzelmeit a költő nem mondja ki, csupán sejteti. Később széleseedett ugyan a tematikai skála, de a lényeg megmaradt: sok mindent kifejezni és még többet sugallni a lehető legkevesebb szó felhasználásával. A **haikulíra** további nagy alakjai: Yosa Buson (1716-84), Kobayashi Issa (1763-1828) és a reformer Masaoka Shiki (1867-1902).

Haikut nem lehet írni (akarni). Amikor az ember az életét éli: nem ír. (Ez a megállapítás a feriku egyik pillérének is tekinthető. Ennek magyarázata..., jól érthető módon történő kifejezése, alaposan föladta a leckét számomra.) Talán azért írták az igazi **haikukat** haldoklók. Dzsizsei - az élettől búcsúzó vers.

Egy másik „szempont” szerint az író ezen a sajátos nyelven fogalmazza meg azt a megrázkódtatást, hogy még mindig él, és még mindig haldoklik.

A **haiku** a dolgokat „épp-ilyenségükben” figyeli, nem kommentálja a világot - a világ ilyen szemléletét japánban úgy nevezik: „szono-mama” (lásd később részletesen), „csak ahogy van” vagy „csak úgy”.

Ha a múlt kiröpiül, a jövő pedig céltalan, a jelen tölti be az űrt - amely rendesen hajszálnyira zsugorodott töredék-másodperc csupán, semmire nem hagy időt. Ezt a pillanatnyi jelentágítja a végtelenségig a **haiku**. Az **avare** (lásd később részletesen) elvisz a múltba, felidéződnek rég történt dolgok, ott van előttiünk a jelen képe, és láthatóvá válik a jövő. A mindenség elérhető-

vé válik, a lét örökkévalónak tűnik és mi feloldódunk a hétköznapi dolgok létezésének misztériumába. A végtelenül kitágult jelen érzése soha nem erősebb, mint a „Csado” vagy más néven „Csa-no-ju”, a „Tea-ösvény” a teaszertartás idején.

S mi a mindent magában foglaló tudat ideje? A mindenkori jelenpillanat. És ahogyan a tudaton kívül semmi nincs (legalábbis kritikai episztemológiai értelemben), úgy ezen a pillanaton kívül sincs semmi. Minden elmúlt dolog ebben sűrűsödik és minden jövőbeli dolog ebben rejlik. S minthogy teljes (ám elengedett, meditatív) összpontosításban szinte végeláthatatlan hosszúnak tűnik egy haikupillanat, az idő kvázi megszűnik.

Ezzel nagyon jól összecseng az a nézet, miszerint (ha tetszik, ha nem,) az ember kifejezetten a jelenben képes élni (azt hiszem ezzel az objektivitással később még kénytelenek leszünk bővebben is foglalkozni). Azonban, hogy miért van ez és mik ennek a következményei, (főleg a jövőnkre vonatkozóan), abba most itt ne menjünk bele...

A klasszikus haiku a zen-buddhizmus esztétikai alapelvei szerint épül fel. Ezek közül az egyik legfontosabb a szono mama („éppen ilyen”) elve: a tárgy megragadása, pontosabban „felmutatása” a maga valóságában, szépítés, díszítés nélkül.

3.2 Csoportosítások (tekintettel a jellemzőkre)

Természetesen már egy jó ideje megkülönböztetnek klasszikus és modern haikut, ezeken belül is „irányzatokat”.

Hogy jól értsük miről van szó, időzzünk most itt egy kis ideig és járjuk körbe ezt a témát alaposabban!

3.2.1 A haikuk fajtái, aspektusai

A tradicionális haiku

Egyértelműen kijelenthető, hogy a(z „eredeti”) haiku egy sajátos előzményekkel rendelkező, „ősi” tradíciókkal felruházott műfaj, ami egy időtlen költői-nyelvi síkot feltételez.

Számos haiku van, amely épp olyan mesterkélt, mint az olcsó laktálakra festett képek. A jó haiku a gondolkodás állóvizébe dobott kavics, amely asszociációkat hív elő az emlékek gazdag tárházából. Részvételre szólítja fel a hallgatót, ahelyett, hogy ámulattól alélтан otthagyná, miközben a költő hangtalan tovalibben.

Kicsit másképpen megfogalmazva: ...mindaddig, amíg színesnek, csillogónak vagy paradoxnak talállok, semmit sem kaptam tőled Egyszerűen csak mutogatod magadat, mintha vásárban lennél. Ám tévedtél az alkotás tárgyát illetően. Mert az nem önmagad mutogatása, hanem az én megvalósulásom elősegítése. Nos, ha túl sokat hadonászol előttem madárijesztőddel, máshová szállok.

Ezzel szemben az, aki oda vezetett, ahová akart, s aztán visszavonult, el tudja hitetni velem, hogy a világot fedezem fel, és eléri, amire vágyott: segített megvalósulásomban.

Vannak olyanok, akik számára hangulatilag és tematikusan a haikunak két fő típusa létezett: a Teitoku-iskola a szójátékon alapuló fajtát művelte, a Darin-iskola a természeti kép mögött húzódó gondolati háttérrel emelte ki.

Mások (ugyanabból a merítésből) négy nagyobb csoportot alkotnak maguknak:

A **szabi-típusú** haikuk a dolgok magára hagyatottságát, egyedülvalóságát emelik ki. Olyan ez mint amikor: „Varjú vert tanyát elkorhadt, aszott ágon őszi éjszakán.”

A **vabi-típusba** tartozók mindig valami köznapi dolgon keresztül ismerik fel az egyetemet, a törvényszerűt, például egy fatörzs függőlegességében a kitartást és szilárdságot, vagy egy virágszirom fehérségében a tisztaságot.

Az **avare-típusba** tartozó haikuk a lények és dolgok szükségszerű elmúlásáról, ill. az elmúlás nemes elfogadásáról szólnak; a klasszikus japán haikuk esetében többnyire a szírom- és levélhullásról.

A **legritkább típus a júgen**, ezek a versek a természet szó szerint káprázatos pillanatait örökítik meg, például egy hulló szíromnak látszó lepkét.

Eddig az autentizmus; nézzük a más...

A modern haiku

A mai haiku - (egyes vélemények szerint úgymond) válságkorszak terméke. A modern haiku, a klasszikussal szemben sokkal kevésbé kanonizált tulajdonságokkal rendelkezik, illetve ezeket a kategóriákat sokan sokféle módon értelmezik, magyarázzák, használják... Ennek megfelelően szinte számtalan formát különböztethetünk meg. Talán a legkézenfekvőbbek a nemzeti sajátosságok szerint elkülönülések. A múlt századelő szecessziós viselkedésmódjának egyik jellemzője szerinti, az egzotikus felé vonzódásnak köszönhetően az első formahű fordítások franciául készültek. Hamarosan angol nyelvterületen is meghonosította a rövid japán versforma.

Amerikában már egy sajátos szerkesztési technikát, „az egymásra helyezés alakzata”-ként elnevezettet, alakítottak ki a haiku nyomán.

Német, olasz, spanyol nyelvterületen csak az egzotikus motívumokat vették át, a formát és a szellemiséget

nem. A néhány példaként emlegetetten túl, szinte minden népcsoportra meg lehet találni a reá jellemző sajátosságokat..., miszerint beszélhetünk szlovák, horvát haikuról és nem utolsó sorban „a magyar haiku”-ról. És azt hiszem itt kell abbahagyni ezt a gondolatmenetet, mert nem ezzel akarok most foglalkozni. Akit ez érdekel, annak számára bőséges a tanulmánytermés ebben a témában.

3.2.2 A haiku, a családtagjai tükrében. A haiku jellemzői

A haikunál (más rokonműfajokkal összehasonlítva), a **természet leírása közel áll a profán, szinte vulgáris élethez**, ezen kívül a haikunak íve van amely összeköti az egyedit és az általánost, a konkrétat és az elvontat.

Bizonyos értelemben a haikuban kifejezett lelkiállapot közvetlenül és direkt összeköttetésben áll az érzékeléssel és észleléssel, míg a vakában a szemantikai artikuláció belső tevékenysége az, ami visszavonhatatlanul összefügg a lelkiállapottal. (Ez szerintem egy nagyon lényeges gondolat; később még jobban körbe fogjuk járni...)

Az usin (lélekkel, érzélemmel), a vaka egy alkotói stílusának és a vaka-költő alkotói magatartásának pozitív értéke a haikuban **musinná** (lélektelenül, érzélem nélkül) alakult.

A jodzso (esztétikai teltség vagy esztétikummal való telítettség), a vaka esztétikai kulcsértéke a haiku területén ellentétébe, **johakuba** (üres vagy szabad tér) ment át. A jodzso egy szellemi állapot, amely pozitív módon érvényesül egy költői síkon, egy nyelvi kifejezés szemantikai többleteként. Ezzel szemben a johaku a még-nem-artikulált egész, egy nyelvi kifejezés üres háttere, amely a pozitív nyelvi kifejezést körülveszi, és ezáltal a jelenségek ki-nem-fejezett összességének maradványaira és a nem-érzékelhető egész transzcendentális dimenziójára utal. (Kicsit más megfogalmazásban:) A johaku a dolgok ki nem fejezett összessége, ami körülöleli a kifejezettet, s egyben utal annak „egész nem artikulált transzcendentális hátterére, melyből minden érzékelhető tárgy és esemény manifesztálódik.”

(Még egy nézőpontból:) *Johaku (üres tér) és a haiku költői „mezője”, a haiku költői síkja, ami lényegében egy egzisztenciális felismerés-mércéjű sík, amelyben az alany-tárgy találkozás dialektikus eseménye lejátszódik. Maga a felismerés-mércéjű egzisztenciális esemény pillanatról pillanatra folyamatosan hozza létre a haiku költői síkját. A dialektikus találkozás konkrétan bekövetkező történéseiben válnak realitássá az alany és a tárgy közötti megvilágító összhang megnyilvánulási formái. Mind az alkotói-felismerő alany, mind a felismert tárgy pillanatról pillanatra megnyitja a másik előtt megjelenési formáit azok korlátlan sokrétűségében és színességében.*

A japán verselés és tusfestészet technikájára egyaránt jellemző johaku elve. Részletezésre, kommentárra nincs elegendő hely 17 szótagban. A tömör utalás, a sűrítés és a kihagyás, a sejtetés sokkal inkább megfelel a haiku természetének.

A jodzso és a johaku mindig a vaka, illetve a haiku lényeges esztétikai értékeit képviseli.

A haiku és a vaka versek talán még a festménynél is jobban közvetítik a „szabi”, „vabi”, „avare” és „jugen” hangulatait.

Most nézzük az iménti a tipizáláshoz, használt fogalmak tartalmát:

A **szabi** csöndes, borzongó magányt fejez ki. A szabi magányosságának valódi értelme azonban a buddhista elszakadás, amelyben úgy látjuk, minden csodálatos spontaneitás „magától” történik. Határtalan nyugalom, mélységes béke érzése vesz körül, mint a szakadatlan hóesésben, amikor vastag, puha hótakaró nyeli el a hangokat.

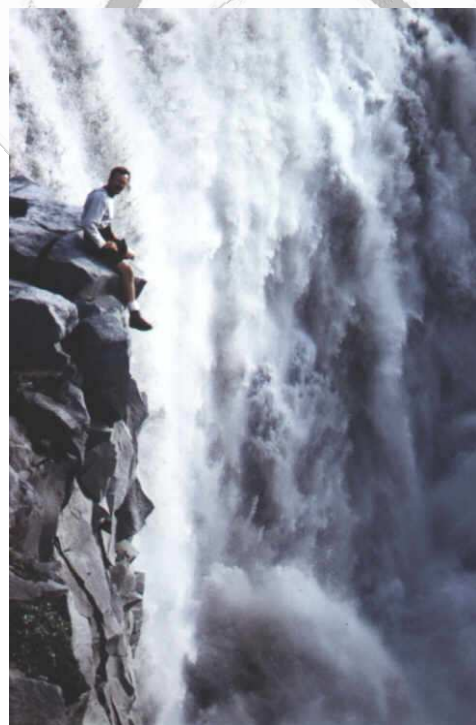
A haiku szépségének mércéje szomorúsága. A szabi az örök nyugalom egyhangú magánya; ahogyan a természet erői „egyhangúan” a pusztulás és megújulás közti folytonos átmenetben örlik az embert. Ebből az egy-

hangúságból kiragadott pillanat a szabi. A nő lassú mozdulatainak is ez adja szépségét.

A **vabi** váratlan rádöbbenés a legközönségesebb dolgok hűséges „épp-ilyenségére”, különösen, amikor a borús jövő távlata átmenetileg kioltott bennünk minden tettvágyat. A vabi az egyszerűség. Amikor az ember minden ízét az elmúlás élménye hatja át. Együgyű lesz: az elmúlással szembenézve minden egyszeri és egyszerű, az elmúlás sodrása nélkül üres héj csupán. (Emlékezzünk csak a korábban említett, haiku egyik aspektusához, ami egyben a haikuk egyik típusát is jelenti, a vabi-hoz. A vabi a köznapi dolgokon keresztül próbálja megragadni és fölismer(tet)ni az általánost, a törvényszerűt.)

Az **avare** nem bánat, és nem egészen nosztalgia, abban az értelemben, ahogy a kedves múltat visszakívánjuk. Inkább visszhang, úgy rezonál az elmúlt és szeretett dologra, mint a katedrális a kórus énekére. Nélküle szegényebbek lenne a hangzás. (Ennek a gondolatnak egyfajta fonákjára még visszatérünk a későbbiekben.) Az **avare** az a kritikus pillanat, amikor a bánat és keserűség, amellyel eddig a világ mulandóságát szemléltük, átfordul, mert a nagy üresség formáját látjuk meg benne. Az **avare** a „dolgok érintése”. Amikor az ember együtt sodródik azzal, amiről tudja, hogy csak az egymással játszó, üres héjak tánca a víz színén. Mégis valami megihleti, és a változásának, elmúlásának hullámain egy új dallam mozgatja meg az élete lángját úsztató héjat. Ez a rendre beköszönő őszi dallama, az ég törvénye. Hétköznapi nyelven talán nosztalgiának mondanánk.

A **júgen** egyfajta misztériumot jelent, ezért nagyon nehéz megfogalmazni, leírni, majd hogy nem reménytelen. A júgen, a haiku-író vándor (hazátlan haiku-házaló :-)) számára a rejtély, a feltárulkozó való szemérmét fedő fátyol, hogy a való világ miféle játékkal

felelteti eredeti egyhangúságát. Amikor az élet és a halál egyszerre csoda és ajándék (egyben rejtély), amikor történetek és mítoszok születnek, és a mindentudás igézetében élő vándor előtt feltárulkozik a világ. Félelmetes és hívogató. A mélységből kirajzolódik a

nő, és csakis ennek a mélységnek a szélén játszható és nézhető-élhető ez a színjáték.

Megítélésem szerint csak annak tárulkozik föl ez az érzés, aki kifejezetten keresi azt, amikor a képességeink határait feszegetjük és ilyen megélésére bizonyos tevékenységek különösen alkalmasak.

De még egyszer elismétlem neked: amikor kimondom azt a szót: hegy, akkor én hegyet idézek fel teelőtted, akit véresre szaggattak a hegy tüskebokrai, aki legurultál szakadékaiba, verejtékeztél kövein, szedted és szagoltad virágait a gerincek éles szelében. Felidézek, de meg nem ragadok semmit. Amikor egy elhízott boltnak mondom: hegy, semmit sem viszek át a szívébe. Vannak olyan helyek a világon, amik kifejezetten vonzanak, megmagyarázhatatlan módon és határozottan vonzódom, mitöbb igaz szerelemmel, szerelmes vagyok ezekbe a helyekbe. Korábban azt hittem, hogy valami „baj” van velem, hogy így érzek irántuk; most, hogy ezzel a szöveggel szöszmötölök itt, talán magam is megértem miről lehet szó valójában...

A júgen a meditáció különleges, nem köznapi tudatállapotának kifejeződése, (nem véletlen, hogy itt jelenik meg legtöbbször a szinesztézia is); egyfajta kábultattól mentes révület ez, melyben tér és idő, méretek és mértékek elveszítik eredeti (köznapi) státuszukat. Itt teljesül be a pillanat végtelenre tágítása, s vele az időfolyam végleges megállítása is. Itt éretik el az örökkévalóság, minthogy itt jelenik meg annak legteljesebb és legkonkrétabb átélése.

Hai-i, avagy a haiku lelke

Mint már említettük, a haiku mint 17 szótagos vers formailag a vaka felső versszakára hasonlít, függetlenül attól, hogy minden haikunak tartalmaznia kell egy kigot (évszakszó). E követelmény csupasz teljesítéséből mégsem lesz szükségszerűen haiku, ha versből, ami gyakori eset, hiányzik a hai-i.

(Más megfogalmazásban:) Egy 17 szótagból álló vers az 5/7/5-ös felosztással, de hai-i nélkül, még akkor sem lesz haiku, ha van benne kigo (évszakszó); végső esetben befejezetlen vakának tekinthető. **Amitől a haiku valóban haiku, nem a formális felépítése, hanem sokkal inkább a haiku lelke, a hai-i.**

A hai-ivel szoros összefüggésben van még egy szakki-fejezés: haigon (haikai-szó vagy a haiku -lélek szava). A hai-ira és haigonra vonatkozólag Doho Hattori, Basho egy jeles tanítványa megőrizte az utókornak Basho megjegyzését, amelynek értelme a következő: „Egy fűzfa a csendes tavaszi esőben” olyan téma, amely megfogalmazásából és tartalmából kifolyólag elsősorban a renga (láncvers) világába tartozik - a renga költői szerkezete a haikuval ellentétben a vakáéval azonos -, míg „egy holló, amely a rizsmező iszapjában csigákra vadászik” a haikunak felel meg.

Az én borzasztó alantas megjegyzésem ehhez: „Hát nem mindegy, hogy renga, vagy haiku, ha hatással van rám...???”

Mivel a hai-i ily módon a haikuban az egyik főszerepet tölti be, joggal szemlélhetjük egészsornyi különböző nézőpontból. Ezúttal különböző kulcsfogalmakat, például a fueki (állhatatosság, maradandóság), a rjuko (futólagosság, múlandóság) és a fuga no makoto (az esztétikus alkotóiség becsületessége) fogunk még a későbbiekben említeni.

Bizonyos tekintetben a haiku figyelemre méltóan különbözik a vakától. Röviden: a vaka világa kokoroból (érzelem) és kotobából (szó) áll, míg a haiku a felismerő alany és a külső tárgy közötti dialektikus konfrontálódás eseménye.

A haiku alkotói valóságában nem adódhat térköz, még egy hajszálnyi sem, a lelkiállapot és a felismerő-érzékelő aktus között.

Más szóval (ahogyan azt már korábban említettük): a lelkiállapot a legközvetlenebbül kötődik az érzékelés felismerhető aktusához, a szemantikai artikuláció belső tevékenységének bárminemű közbelépése nélkül. A lelkiállapot, a szubjektivitás nem-artikulált egzisztenciális valóságára, nevezetesen a **hondzsora**.

Az alany és a tárgy közötti dialektikus hasonlóság magában véve megjelenít egy síkot, amely át van itatva az észlelés egy sajátos formájával. Az észlelés síkján az alany és a tárgy dialektikus hasonlóságának tapasztalható helyén **a tárgy feltárja honjóját** a pillanatnyi megjelenési képben, illetve **egy speciális jelben (bi)** önmagának minden lehetséges, korlátlan jele közül.

Ez az a különleges bi, amely az alanyt mozgásba hozza. A bi által motiváltan az alany azonnal reagál, mert láthatóan aktiválja egyrészt a bi saját érzéki artikulációja, másrészt ugyanannak a közvetlen felismerése.

A jel (bi) dinamikus értelmezése és ugyanannak közvetlen, leíró kifejezése befejezi a haiku alkotói-felismerő „eseményének” egész folyamatát. Ez az egész folyamat csak akkor valósulhat meg eszményi

módon, ha tökéletes összhangban áll a fuga no makotoval, „az esztétikus alkotóiség becsületességével”.

Fuga no makoto: „Az esztétikus alkotóság becsületessége”, a fuga no makoto, ahogyan Basho nevezi, az alkotó szubjektum emelkedően szerkesztett és esztétikusan színezett lelkiállapota.

Basho szerint egybevág a „kozmosz alkotóiség becsületességével” (zoka no makoto).

A természet alkotóságát gyakran úgy értelmezik, mint mu-i no i-t, ami annyit jelent, mint „tenni valamit anélkül, hogy bármit tennénk”. Ez egy én nélküli vagy alany nélküli alkotás.

Fueki (maradandóság) és rjuko (múlandóság): A tapasztalatvalóság, amely a felismerő alany és a felismert tárgy közötti érzéki-felismerő találkozásból konstituálódik, tulajdonképpen a rjuko dimenziója, ami a jelenségek múlandóságát jelenti. A rjuko egyike a kulcsfogalmaknak a **Basho-féle haiku-elméletben**.

A rjukoval egy másik fogalom áll szoros összefüggésben: a fueki (maradandóság). A fueki dimenziója a nem-tapasztalható időtlenség.

Feltétlenül ügyelni kell arra, hogy a fueki és rjuko, e fontos fogalompár, ugyanabban az időben szisztematikus módon van alkalmazva a haiku mindkét különböző szerkezeti aspektusában, nevezetesen az ontológiában és a stilisztikaiban. Ontológiai kontextusban a rjuko szó szerint azt jelenti: a jelenségek múlandósága, a fueki pedig: nem-tapasztalható maradandóság.

A haikuval kapcsolatban említenek még „szempontokat” mint például: „Nézz egy szépséges személyt vagy egy közönséges tárgyat úgy, mintha először látnád!”, vagy az a bizonyos „nagy” megragadása a „kicsin” keresztül.

3.2.3 A haiku kellékei

Az imént (a teljesség igénye nélkül) felsorolásra került a haiku jó néhány tulajdonsága. A következőkben vegyük sorra a klasszikus haiku nélkülözhetetlen tartalmi és formai kellékei közül a legfontosabbakat. (Ha áthallás van a tulajdonságokba, az nem véletlen...)

A haiku előzményének tekinthető 5-7-5-7-7 szótagszámú sorokból álló, ötsoros rengának két jól elkülöníthető része volt. Az első három, önmagában értelmezhetetlen sorrész, az ún. **musin**-renga („értelmetlen renga”) és a záró két sor az ún. **usin**-renga („értelmes renga”). Ez az utolsó két sor volt az értelmezés, ez magyarázta az első hármát, amelyek célzást, utalást, tréfát tartalmaztak.

A magyarázó két sor elmaradásával jött létre a haiku, ami természetszerűen hozta magával „az első három sor” többértelműségét, többféle értelmezésének lehetőségét, ami a későbbiekben a műfaj-meghatározó esztétikai minőségnek, a homálynak, a **jügen**-nek igényét

kialakította. A homály oka a kifejtetlenség, a megmagyarázatlan kétértelműség, ami nem öncélú, hanem a sajátos japán szimbolikának alárendelt. Japánban a szimbolikus kép közismert filozófiai-teológiai háttérre rajzolódik. A befogadás során valóban az alkotás értelmezőjévé válik az olvasó, de csak és kizárólag az, aki az általános japán szimbolikában jártas. A haikut éppen szimbolikus képi jellege teszi műfajilag haikuvá, mert ezen tartalmi jegyek nélkül a szintén 5 - 7 - 5 moraszámú szerjű is haiku volna.

A haikuköltő Ocudzsi szerint, ha egy haiku kilencven százaléka érthető, az még jó haiku, ám ha csak 50-60 százaléka, az már csodás. Az ilyen haikut nem lehet megenni.

(Ehhez annyit érdemes még hozzátenni: egyrészt; csak olyasmit olvasok szívesen, amit nem értek, és mivel nem értem, számtalan értelmezést el tudok képzelni.

Másrészt: abból a tényből, hogy magam sem látom tisztán az „alkotásaim” értelmét, nem következik, hogy nincs értelmük.)

A haiku meghatározásában különbséget kell tenni **haiku versforma** (5 - 7 - 5 morás sorokból álló rövid költemény) és **haiku műfaj** között, a műfajnak ugyanis formai kötöttsége mellett tartalmi jegyei is vannak.

A **természeti kép** a haikunak talán (egyesek szerint, és ez, mármint, hogy sokaknak sokféle véleménye van erről a témáról, egy jellemző/kulcs megállapítás) a legfőbb tartalmi követelménye. Ezen követelmény szerint, ahogy a költő együtt él a természettel, úgy kell a verset is egy meghatározott hangulatú tájba belehelyezni. A táj meghatározásának első eszköze az ún. **évszakszó**, a **kigó**, melynek szerepe volt, hogy az olvasóban is azt a hangulatot keltse fel, amit a külső természeti képek hordoznak. A kigo nélkülözhetetlen; egyes vélemények szerint, (ismét előjön az a fránya szubjektum) ennek hiányában a 17 szótagból álló költői sík nem tarthat igényt arra, hogy haikunak nevezék.

További tartalmi és formai követelmény, hogy az első két sor éles **ellentétben** álljon a harmadikkal, az első két sor leíró jellegét egy váratlan fordulat, csattanó zárja le.

A tartalmi ellentétet egy ún. **hasítószó (kiredzsi)** vezet be, ez vágja ketté a kétféle funkciójú szöveget. A hasítószó helye nem kötött. A magyar haikuban - amit mi szótagszámláló versként vettünk át, tehát nem 17 mora, hanem 17 szótag alkot egy verset - a tartalmi elkülönítést hasítószó helyett kettősponttal vagy ferde léniaival: / jelölik.

Van még egy fontos, a tartalomtól elválaszthatatlan formai-tartalmi jegye a haikunak. A képek jó része időtlenséget sugalló állókép; az időtényező, tehát az **ige nagyon gyakran hiányzik**. „A haiku a főnevek költészete.”

Van aki, még tovább fokozza a szempontrendszer szigorát. Szerinte, amitől a haiku valóban haiku, nem a formális felépítése, hanem sokkal inkább a **haiku lelke, a hai-i**.

A hai-i egyrészt arra a módra vonatkozik, ahogyan az alkotó szubjektum egzisztenciálisan belemélyed a külső világba, pontosabban a természetbe és emberi ügyekbe. Másrészt szélsőségesen bonyolult, paradoxon és szerves módon vonatkozik a haiku rejtett belső felépítésére annak egészében.

A **szabi** „elv” szerint, a művész minél inkább háttérbe szorítja magát, annál inkább közelít a valósághoz. Az én tagadása buddhista gondolat. Ha a költő eléri az én tagadásának állapotát, ezt az extázishoz hasonló érzést, akkor megszűnik minden önös érdek, az alkotás a fontos és nem az alkotója.

Bár nem „kötelező”, azonban jellegzetes sajátosság a rímtelenség, ill. a sorok belsejében található betűrím, valamint a japán haikura jellemző címtelenség.

A haikunak nem követelménye az egy sor = egy gondolat elv, gyakori az enjambement, sőt egyes költők a 17 szótagot egy sorba is írták.

Az imént fölemlítettek pontokba szedve:

- Formátuma
- Természeti téma
- Hasítószó
- Évszakszó
- Ige nincsen
- Lelke
- Személy nincsen, illetve személytelenség

Aki a „figyelmeztetésem” ellenére elolvasta ennek a fejezetnek az elejében leírtakat, vagy megfelelő rálátása van a szóban forgó témára, az biztosan tudna még néhány „ismérvet” felsorolni, de én megállok az iménti néhányánál.

De, mint azt a haiku esetében megszokhattuk, semmi sem egyértelmű; ezért rögtön közkinccsé teszek egy, az előbbitől eltérő „szempontrendszer”.

3.2.4 Hogyan kell haikut írni: a haiku „tízparancsolata”

1. Érződik-e rajta a „vu-si”? (a „semmi különös” taoista szellemisége)
2. Érződik-e rajta a „szabi”? (az a fajta egyedül-lét, amely segíti az én-t feloldódni a szemlélt világban)
3. Érződik-e rajta a „vabi”? (rádöbbenés az egyszerű dolgok egyszerűségére)
4. Érződik-e rajta az „avare”? (a bánatos visszatekintés a múltba, de nem a bánkódás, sópánkodás és egyéb szentimentális nyavalygás)
5. Átlengi-e a „jugen”? (a leírhatatlan, kimondhatatlan misztikus hangulat)
6. Ne szóljon a mához, ne szóljon a tegnaphoz és a holnaphoz sem.
7. Ne magyarázzon el semmit.
8. Ne értelmezze a világot.
9. Ne fejezzen ki érzelmeket közvetlen módon.
10. Csak mutasson rá valamire, „éppen-akkor”, „éppen-úgy”, „éppen-ott”.

Ezzel a „kell”-lel a későbbiekben még foglalkozni fogunk... Egyenlőre csak egy „sejtető” gondolat:

Az útként művelt versírás előfeltétele nem a zsenialitás, hanem a gyakorlás, amelynek során a hadzsin („a haiku művelője”) akkor képes egyre jobb verseket írni, ha nemcsak a haikut, de saját személyiségét is faragja, alakítja, ennek révén pedig egyre közelebb jut a bölcsességhez.

Ha elhagyjuk a szándékosságot és elfogadjuk, hogy a vers önmagától jön (a későbbiekben talán lesz még arról szó, hogy: a haiku igazi alkotója a szerzőn, mint médiumon át megnyilvánuló Természet) és mi csak leírjuk, csak jó vers szület, nincsen értelme egyre jobb versről beszélni. (Talán inkább úgy fogalmazhatnánk: **a haikut maga a haiku hozza létre. Ez a mu-i no i, ami annyit tesz: tenni valamit anélkül, hogy bár-**

mit tennénk - ez a haikuírásnak, mint tettnek, aktusnak a lényege.)

(Vesd össze ezeket a gondolatokat a zenbuddhista szerzetes hamarosan olvasható véleményével és egyéb, a haikuírással kapcsolatos „jótanáccsal”...)

4. Vissza az eredeti témához

ddig a legérdekesebbnek ítélt vélemények ismertetése és némi autentikus szemlélet, minekután nézzük az eredeti „horgas...” írás „elemzését” a haikuság szempontjából:

Természeti képpel kezdődik, személy nincsen benne, igenélküli, 5-7-5 formátum, évszakszó (nyálka-ősz), a vélemények tükrében pedig azt is el lehet mondani, hogy van benne hasítószó, sőt „működik” is, de cefe-tül...:-)!

Hol itt a hiba?

Amint ezen elmélkedtem, eszembe jutott egy vélemény, amit korábban egy zenbuddhista szerzetes képviselt (megjegyzem: a zen szerint az értelem nem több, mint amennyit az ember tud és lát):

----- Original Message -----

Sent: Monday, January 04, 2010 6:08 PM

Subject: Érdeklődés

Tisztelt Cím!

Az után érdeklődöm, hogy mi a teendőm, ha el akar-nék helyezni néhány saját haikut az Önök által szerkesztett gyűjteményben?

Milyen formában kell elküldeni a verseket? (az állomány formátuma milyen legyen, formázása szükséges e)

A későbbiekben lehet e „hozzátenni”, kiegészíteni a verseket újabb alkotásokkal?

Láttam, hogy néhány szerző web-hivatkozást is közöl. Mennyire elfogadott ez?

A szöveg mellé lehetséges e képet is mellékelni?

Szíves válaszukat ez úton is köszönöm.

Tisztelettel: Szekeres Ferenc

----- Válasz -----

Sent: Monday, January 04, 2010 7:33 PM

Subject: Re: Érdeklődés

Tisztelt Szekeres Ferenc!

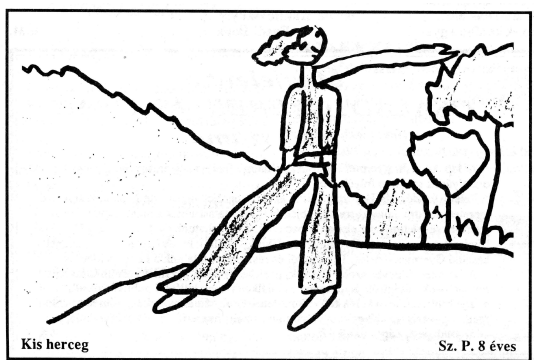
A lehető legegyszerűbben sima emailben küldheti el a haikuit. A válogatást, szerkesztést mi végezzük.

Web-hivatkozás elképzelhető, de ellenőzés után. Képek fogadására mostanában nem vagyunk felkészülve.

Találtam egy oldalon 15 haikut a neve alatt: <http://www.szefe.info/szefe/fej/art/vers.html> - ezek nem ütnek meg azt a színvonalat, hogy megjelenhessenek nálunk.

Üdvözlettel: blablabla..., blablabla...

Püff neki...! De ezt már csak én teszem hozzá, illetve tenném, ha nem maradt volna tátva a szám az elcsodálkozástól...

Hááááát..., a Kis herceg szavaival élve: ilyenek a felnőttek... „Krisztus közelebb hozta a földhöz Isten birodalmát, de nem értették meg, vagy nem akarták megérteni, s Isten birodalma helyett a papok birodalmát alakították meg közöttünk.”

...valahányszor felmutatod szobrod arcának valamely vonását, azt az ellenvetést teszik, hogy egy másik arcon ugyanez a vonás egészen más szerepet játszott, és főleg azt nem fogják megérteni, hogy látszólag egyszerre mondasz ellent magadnak és másoknak.

...abszolút igazság birtokosainak jelentették ki magukat - mint azok a népek, amelyek szerintük villámokat szóró faragott, festett képekre hivatkoznak -, másrészt egyenrangúnak tartották magukat egyetlen, igazi „mértantudóssal”, mivel több-kevesebb sikerrel mindnyájan ugyanúgy dolgoztak és fedeztek fel, mint ő, csak éppen semmi újat nem alkottak.

- Mi szemed láttára foglaljuk szabályokba bármely alakzat vonalainak az összefüggéseit. Míg azonban mi át tudjuk hágni törvényeidet, te képtelen vagy létezni a mieink nélkül. Minket kell tehát minisztereiddé kinevezned, a tudókat.

... a teremtő alkotás más lényegű, mint a megalkotott tárgy, sokkal magasabbrendű nála, és nem hagy maga után nyomokat jelekben. Az alkotó mindig kilép művéből. De a maga után hagyott nyom tiszta logika.

...az alkotás elszakad a maga mögött hagyott jegyeiktől, sohasem olvasható ki semmiféle jelből. Ezekről a jegyekről, nyomokról és jelekről mindig csak azt állapítod meg, hogy egymásból folynak. Mert a valóságok falán minden alkotás árnyéka tiszta logika. Ám ez az evidens felfedezés egyáltalán nem akadályozza annak, hogy ostoba légy.

- Mindent megértettünk - kiáltották fel az én okosaim, és kölcsönösen gratuláltak egymásnak.

Én pedig úgy véltem, hogy megérteni annyit jelentett volna, mint ismerni, amint valóban ismertem is, egy bizonyos mosolyt, amely könnyebben megzavarható volt még az alvó víznél is, hiszen egyetlen gondolat is el tudta volna homályosítani, és amelyik e pillanatban talán nem is létezett, hiszen egy szendergő arcon játszadozott, és nem is itt volt, hanem tőlem száz napi járóföldre egy idegennek a sátrában.

...ne gyertek hozzám, rabszolgák, szegverő kalapácsokkal, azt a látszatot keltve, mintha ti terveztétek és bocsátottátok volna vízre a hajót.

A fentiek és az előző fejezetben leírtak átgondolása nyomán kezdtem megérteni, hogy mi a baja... A szövegek (az általam korábban készített szövegek) nem illeszkednek bele a válaszó kategóriájába... (de ez nem ok arra, hogy lebecsmérlő véleményt alkosson..., főleg egy zen..., és az imént leginkább ezért maradt tátva a szám).

Miért nem mondta, hogy az írások nem tehetők be sem a klasszikus, sem a modern, sem semmiféle haikuval szemben fölállított követelményrendszerbe... és akkor ezt tudomásul veszem, mert megértem miről van szó. (Egy „belterjes” szempontrendszernek való megfelelésről..., de akkor mi van azokkal a szövegekkel, amiket a „szakma” elfogad haikuként, de nem felel meg az objektív szempontrendszernek...?)

(Például a „helikopter” milyen természeti képben fogadható el (?), nem beszélve arról, hogy a klasszikus haikuk idejében ezt a fogalmat nem is ismerhették a nagy elődök. Ennek ellenére a „szakma” hivatalosan is elfogadja a használatát.)

Valami hasonló gondot érzek én a „horgas...” írás kapcsán.

Ezért mondhatom, hogy nem vagyok hajlandó sem cimbóráskodni, sem kizárni. Nem vagyok sem hajthatatlan, sem túlzottan engedékeny vagy könnyelmű. Elfogadom az embert hibáival együtt, de mégis szigorú vagyok vele szemben. Nem csinállok ellenfelemből tanút, minden bajaink bűnbakját, akit legjobb lenne mindenestől elégetni a piacon. Ellenfeletem mindenestől elfogadom, de egyúttal megtagadom. Mert a víz üde és kíváncsi. És kíváncsi a tiszta bor is. De a kettő keverékét a herélteknek adom italul.

...védelmezni a gyengéket és támogatni az erőseket, ez a dilemma nem hagy téged nyugodni. És lehetséges,

hogy ellenséged a gyengéket védelmezi veled szemben, aki az erőseket támogatod. És kénytelenek is vagytok kardot rántani, egyikőtök azért, hogy megvédje földjét a demagógoktól, akik a fekélyt a fekélyért magasztalják, a másik a földjét a rabszolgatartók kegyetlenségétől, akik korbáccsal akadályozzák meg az embert, hogy megvalósuljon. És az ilyen vitás esetekben az élet oly sürgős közbelépést kíván tőled, hogy kénytelen vagy fegyverhez nyúlni. Mert ha nincs több, csak egyetlen gondolat (ha úgy nő, mint a fű), és nincs ellenség, amelyik egyensúlyt képviselne, hazugsággá lesz, felfalja a világot.

Ez a te lelkiismereted hatáskörébe tartozik, s ez a hatáskör nagyon kicsike.

Arra, „hogyan vagyunk képes egyszerre elgondolni és átélni két ellenkező igazságot”, még visszatérünk...

5. Mi hát a megoldás?

Megállapítható, hogy amiről én beszélek, az valami teljesen más dolog mint a haiku és csak ránézésre egyezik meg azzal, sőt egyáltalán nem skatulyázható be a fönti szempontrendszerbe..., tehát valami, haikutól különálló dolog..., nevezzük **feriku**-nak.

Ha ezt nézzük, akkor most egy új műfaj..., vagy inkább kategória (?), mint műfaj teremtődött meg... Bizonytalanságom abból ered, hogy előbb meg kellene állapítani, el kellene döntenie, hogy a feriku egyáltalán irodalom-e, (korábban is megfogalmazódott már a kérdés: mi nevezhető irodalomnak), azonban ez engem egyáltalán nem érdekel, elmélkedjen ezen az, akinek kedve van hozzá...

5.1 De mi is ez a feriku?

Az ránézésre látszik, hogy a feriku, a haikuhoz nagyon hasonló valami, viszont a „haikuharcosok” szerint még az is kétséges, hogy irodalmi kategória e... Ez nem baj, a ferikut ez egyáltalán nem zavarja.

A **ferikut** (ha nagyon rákényszerítenének, röviden) én úgy határozom meg, hogy: **az egy tekintettel átlátható/átfogható/befogadható érzés/hangulat...** (Olyan ez mint amikor elnézünk valami mellett, de ennek ellenére a látványát magunkba fogadjuk...)

A buddhistával szemben, szerintem ami kijön és/vagy ami megérint, amit át tudok adni érzést, amit úgy érzek, hogy át tudom adni, az a ferikunál megüti a „színvonalat”.

Most mondhatnám azt is, hogy a feriku azért rövid, mert aki sokat beszél, az más aljasságok elkövetésére is képes..., de mégsem ezt hozom föl legfőbb érvként. Arról van szó, hogy a hangulat, az érzés „suhanása” maga rövid, tűnékeny és ezt az érzést kellene tudni átadni valahogyan, és talán ilyen módon lehetséges legjobban az átadás, ez a bizonyos típusú átadás...

(Figyelem! Ez a „kellene” nem egyfajta kötelezettség, inkább arról van itt szó; ha már tollat ragadunk, írásra szánjuk rá magunkat, akkor azt legalább úgy csináljuk, hogy „hasznos” legyen.)

Van itt azonban egy probléma, ami számomra „sarkalatosá teszi” ennek az egész(„erőlködés”)nek az értelmét:

„De hogyan bizonyítanád be a birtokot? Ha hozzákezdész szóval bizonygatni, máris alakatlan halmazzá esik szét. S ha jótékony félhomályát és csendjét akarván megmagyarázni, köveire szeded szét a templomot, hiú marad igyekezeted, mert jóformán még hozzá sem értél, és máris csupán összehányt kőhalmaz, nem pedig csend.”

Bizonyos buddhista bölcselők (milyen érdekes, már megint a buddhizmus „tolakodik” elő), szerint a világnak háromféle határa létezik, amit háromfajta oszthatatlan rész képvisel. Eszerint az atom, a paramánu képezi a rúpa, az anyag „végső határát”. S miként az atom az anyagi lét határa, úgy a tapasztalati világot szintén meghatározó nyelvi világ határa az aksara, a szótag, ill. a hangzó. A harmadik „elemi rész” a ksana, a pillanat, az idő legkisebb összetevője, s ily módon annak végső határa. Bennünket ez utóbbi érdekel(het leginkább) jelen esetben...

A ksana (páli khana) azt az érzékelhetetlen „időegységet” fedi, ami alatt a külső és belső tapasztalati világot alkotó „lételelemek” (dharma): szín, szag, íz, forma, érzés, gondolat, ismeret, (stb.) illetve az akkori atomizmus szerint ezeket fölépítő elemi részecskék kombinációja, konfigurációja nem változik - tulajdonképpen ez a „pillanat” fogalmának kvázi-definíciója. Ám a dharmák oly gyorsan alakulnak át egymásba, hogy keletkezésükkor már el is múlnak. Egy adott dolog érzékelésekor e gyorsaság miatt a dolog maga már nem létezik, így a tapasztalás folyamán (vagyis az érzéklet földolgozásakor) lényegében a múltat látjuk, halljuk, tapintjuk, ízleljük, szagoljuk, avagy gondoljuk. (Attól tartok ebben a magyarázatban némi tévedés van: tökémindegy ugyanis milyen gyorsan váltakoznak ezek a dharmák, illetve ksanák, ha ez az idő tovább oszthatatlan szegmense, ezek „sebességétől” függetlenül a szemlélő nem tud megkülönböztetni egyebet..., feltéve, hogy a vizsgált rendszeren belül helyezkedik

el maga is... De ezen az „apróságon” jelen esetben bátran átléphetünk.)

Mondhatni, ami az érzékszervek számára jelen van, az csupán olyasféle „emlékkép”, mint makroszinten (a mi kultúránk világegyetemében) a távoli égitestek látványa.

Háááát..., tessék mondani, miképpen lehet egy ilyen..., ebből eredő érzést mások számára jól, megfelelően átadni?

Bár nem szeretem a korlátok állítását, mégis (az elkülönülés végett, hogy pl. az olajoshalat ne lehessen feriku kategóriába sorolni) szükségesnek tartok megjegyezni egy..., illetve kettő „kritériumot”.

Az egyik... a textus...: A feriku, nyilvánvalóan egy alkotás, olyan értelemben, hogy egy individuumon keresztül, az ő közreműködésével jött a világra és a haiku kapcsán merült föl az elkülönítése más egyébtől... A haiku egy irodalmi kategória, de én a ferikut (szívem szerint) nem szűkíteném le az írott élményre..., viszont ezáltal egy „ütős” vizuális élmény is joggal tarthatna „igényt” a feriku „státuszra”, márpedig vizuális téren sokkal könnyebb „egy tekintettel átfoghatót” létrehozni, valamint direkter módon is hat az emberre, tehát nem lenne szerencsés a kategóriát tagítani; a feriku tekintetében maradjunk inkább az írott formánál... Tehát **a feriku megjelenése szöveges** (viszont ez nem zárja ki, hogy vizuális kategóriákkal együtt jelenjen meg).

A másik... az egy tekintettel átfogható, önmagában már ez is meghatározó lehet, azonban a haikus eredet 5-7-5 szótagos sorait fontosnak tartom a magam részé-

ről, de természetesen ez nem kötelező, csak számomra ez egy kihívás...

Az **5-7-5**, az érzésem szerint **egy nagyon jó mérték** az egy tekintettel átfoghatóra, de nem esek kétségbe, ha ettől eltérően jön ki belőlem az ami...

(Ahogyan szöszmötöltem itt ezzel a szöveggel elő jött ezzel kapcsolatban egy feriku..., hamarosan le is írom ide...)

És itt (ismét) kanyarodjunk el egy kicsit... Sokan írtak már arról, hogy hogyan **kell** (!) haikut írni. Nekem ezzel a „kell”-lel van hatalmas problémám... Ettől a pillanattól művi az egész dolog, ettől a pillanattól nem lehet tökéletes, hiszen „csinálják”. (Erről később bővebben akarok majd...)

A feriku egyszerűen előjön, kibukik, kicsúszik, előtökölódik, megjelenik, az „írója”, pedig egyszerűen lejegyzeti..., (később majd még erről is...) annak érdekében, hogy másokkal megosztható legyen. (Ez szintén egy olyan gondolat, ami alkalmat adhatna, ha engedném, az elkanyarodásra, mert nem kell megosztani senkivel semmit..., ha valami előbukkant, az már elég-séges a Világ számára...) Az olvasónak pedig csak az a „dolga”, hogy elolvassa..., nem értelmezi, nem gondolkodik (rajta), egyszerűen engedi magának, hogy érezze egyben az egészet, egyszerűen hagyja, hogy hasson... Engedjük hatni ránk, ne gondolkozzunk, csak hagyjuk, had hasson...!

Fontosnak tartom (!): Mivel az egy tekintettel befogható nem meghatározott mérték, viszont az 5-7-5 konkrétum, ezért ez utóbbihoz „ragaszkodás” egy kihívás, egy „játék”. Arra érdemes vigyázni, hogy e miatt a feriku előbb említett születési körülményei ne csorbuljanak... Nem lenne szerencsés, ha a kicsúszott érzés elveszne a formába kalapálás által..., de azt mindenki maga érzi, hogy meddig alakítható a „termés”, és mikortól kezd már csorbulni, torzulni...

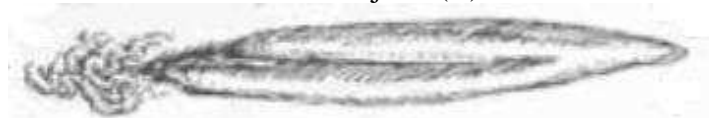
Nem véletlenül használok én annyi írásjelet, zárójelet a szövegekben..., sokszor magam is bizonytalan vagyok, hogyan érezhetőbb a leírt szöveg. Érdemes ezeknek a jeleknek a feloldásával „eljátszogatni” egy kicsit és hagyni, figyelni, hogyan erősebb a „hatás” és milyen az érzés...

(Nekem vannak olyan írásaim, amik készen pattannak ki, akár Athéné Zeusz fejéből; vannak olyanok, amiknél több-kevesebb keresgélést követően, határozottan azt érzem, hogy ez az a rendezettség (a szavakat sikerült úgy elrendeznem), amire szükség van, ami az érzést megfelelő módon közvetíti; és vannak olyan „témáim” is amik bennem vannak (ugyan), markánsan érzem őket magamban..., ott legbelül..., azonban sehogyan sem tudok rájuk húzni egy olyan bőrt/ruhát, ami által mások számára is láthatóvá tudnám tenni őket, az ilyen irányú próbálkozásaim (határozottan érzem, hogy) silányak, siralmasak.) Éppen ezért nem is

keresem a „lehetőséget az írásra...”, hagyom magamat..., mondjuk nem is zárkózok el..., van amikor hónapokig semmi, vagy akár (mostanra mondhatom) évekig sem jön elő semmi..., aztán egyszer csak..., esetleg napjában ötször, vagy akár tízszer is...

Az imént említettem egy olyan ferikut, ami a terjedelem kapcsán, ennek a szövegnek a szerkesztése közben jött..., nem készen, de viszonylag kevés formázással ez lett belőle:

a/egy feriku tág
helyet hagy maga mellett (a)/(egy)
szeméremajkon (is)!

Ilyen tekintetben mindenkinek a saját lelkiismeretére van bízva, hogy ferikuként, egy önmagától kicsúszott dolgot, vagy egy agyonkalapált művi/csinált/megírt valamit tesz közzé...

Ránézésre a valódi és a szilikonozott is lehet vágykeltő, azonban a gazdája tudja mi a valóság. De, ha ettől függetlenül örömet okoz neki...(??), hááááát, a lelke rajta...!

Mindezek ellenére engem egy csöppet sem zavar, ha egy „csinált” valami kelt bennem érzést, és egyébként ezt a „szerzője” ferikuként aposztrofálja. (És itt már kezdünk közelíteni a címben „beígért” orgazmusélményhez.)

Van még itt egy nagyon fontos „kritérium”. Nem miattam fontos, mert engem egyáltalán nem érdekel a dolog, viszont a társadalomnak van egy olyan elvárása, hogy a megjelent mű ne legyen uszító, sértő, mittudoménmilyen... Szerintem, hogy mi uszít, sért, blablabla..., azt mindenki a saját „normái” szerint értékeli és kezeli, szükség esetén „rakja a helyére”. Ezért mondom, hogy engem ez a „kritérium” nem érdekel.

A feriku, a születésének, a „mentalitásának” sajátoságaiból adódóan „tökéletes”, tehát rosszindulat nem szülheti. Ha valamit „ábrázol”, még inkább, valami rossz érzést kelt, az elsősorban a téma sajátja, amihez fordul, vagy inkább, amiből fakad... Ha egy olyan ember belenéz a tükörbe, aki nem esztétikus (de ki lehetilyent mondani egyáltalán (?), mégis sokan, sokat kimondják és sokan érzik úgy (később ez is sorra kerül még)), tehát, ha egy ilyen személy belenéz a tükörbe és úgy tapasztalja (és ez fontos, hogy ő úgy tapasztalja), hogy onnan, (a tükörből) egy förmedvény tekint

vissza rá, az nem hiszem, hogy a tükör, vagy a tükörkép hibája lenne...

Szmma szummárum társadalomban élünk. A társadalom, mint nem természeti alkotás nem lehet tökéletes, (de ki állított ilyet (lásd még később bővebben)). Ennek a tökéletlen társadalomnak, a még tökéletlenebb törvényei fölött árgus szemekkel őrködő minősíthetetlen csinovnyikjai elkapják mindenkinek a grabancát, aki nem veszi tudomásul az önkényes kategóriákat, amik önmagukban véve is relatívak, közel sem mondhatók állandóaknak és ha állandók is lennének, akkor is tetszés szerint magyarázhatók, tehát nehéz „tartani” hozzájuk; annál inkább érdemes tartani tőlük. Továbbá föl lehet tétélezni olyan szándékot, hogy tökéletlen emberek a ferikut (mint kategóriát) fölhasználják saját alantas céljaik eléréséhez. Engem hiába hagy hidegen mindez, mégis azt kell mondanom, hogy a káosz és az indulatok elszabadulásának megakadályozása érdekében érdemes figyelembe venni a társadalom tökéletlen normáit és kijelenteni, hogy ami társadalmi-törvényi szabályokat sért az nem minősíthető ferikunak. Az erkölcsi, etikai, morális megítélés pedig maradjon mindenkinek a magánügye. (Lásd még később bővebben.) A vitát kiváltó (Horgas...) írással kapcsolatban fölmerült a változtatás igénye (nem bennem, nekem ez eszembe sem jutott) a „szalonképessé” tétel érdekében, azonban ez az „igény” több problémát is fölvet: egyrészt az írás nem (csak) az enyém, másrészt ismerem a születésének körülményeit és ilyen formában feriku..., változtatva rajta haiku lenne belőle! (Így viszont ez a világ első ferikuja...:-))

Nem minden feriku haiku csak, ha azt a bizonyos írást a szakértők „annak” ítélik meg, azonban (mindenfélé szakértői vélemény szükségtelensége mellett) minden haiku egyben feriku is..., látszólag(!), mert a szüle-

tés/készítés körülményeit csak a szerző/alkotó/azt lejegyző ismeri, ezért kizárólag tőle függ, hogy a művet ferikunak minősíti e?

Úgy gondolom, hogy a feriku egy „minőségbeli minőség” (mindenképpen megkülönbözteti az eredményeket a „származásuk” tekintetében) és az abba való besorolás, illetve annak elfogadása egyrésztől föltételez egy nagy fokú bizalmat, másrésztől egy nagyfokú tisztességet... De nincsen ez másképpen az élet egyéb területén sem..., gondoljunk csak a gyermekeink „származásának” bizonyosságára (már amennyiben férfiakról, vagy túlzott kicsapongó életet élő hölgyekről van szó...)

Ferikuba sorolás mindenkinek a magánügye és első sorban, sőt kizárólag a lelkiismeretén múlik, hiszen ő maga tudja legjobban az írás születésének, vagy csinálásának körülményeit...

Az biztos, hogy néha nálam úgy jön elő, hogy a ferikuval a fejemben ébredek... mit kell ezzel ezek után csinálni(?) csak leírni... és ki a szerző ilyen esetekben(?)...

5.2 Levéltöredék J.-nak...

Nemrégiben hallottam egy véleményt, miszerint: „A haikuírás (egy jó) játék...” Néhány hónapja még teli tüdőből ordítottam volna, hogy: neeeeeeeem! Nem és megint csak nem... Szerintem a haiku írás nagyon komoly dolog!

Mostanra azonban rájöttem, hogy valóban, a haiku írás lehet egy jó játék is!

Ha viszont a ferikuval kapcsolatban hallanék hasonlót, akkor teli tüdőből ordítom, hogy: neeeeeeeem! Nem és megint csak nem..., mert a feriku „írás” nagyon komoly dolog!

(Hogy miért az „-jel”? És az előbb meg miért nem? Mert amint azt próbálom itt bogozgatni, nem lehet ferikut írni..., illetve ha haikuról beszélek, akkor azt lehet írni... éppen ezért alkottam meg egy fogalmat,

egy új műfaji kategóriát, a ferikut, ami a haikuból nőtt ki...)

Hogy ferikut miért nem lehet írni, csak leírni....

Szóval komoly dolgok ezek (annak ellenére, hogy az imént én is említettem a játékot a ferikuval kapcsolatban legalább két alkalommal, azonban mindkétszer idézőjelbe téve). No nem véresen komoly, hanem inkább magasztosan..., ahogyan a pillanat megélése, jól tudva megélése, átélése, amikor az ember minden porcikájában..., nem..., inkább úgy mondható, hogy egész lényében megéli, benne van a pillanatban, ami nem más mint az egyedüli lét, a jelen, az élet maga... kevesek és erőtlének a szavak ennek kifejezésére..., orgasmus..., az igazi orgasmus élménye..., ezt érezni kell, elmondani lehetetlen.

Egyfajta időutazás a jövőbe..., Amikor a nyíl végét az idegre pattintom és már érzem...tudom, hogy a lövés sikeres lesz..., megfeszítem az íjat... oldom az ideget... és hosszan, élvezettel átélem, megélem, kiélvezem a vessző röptét (az idő múlása érzékelhetően lelassul ilyenkor, szinte már valószínűtlennek tűnik a szituáció) és a találat élményét... orgasmus..., együtt(lét) a valósággal van erről egy ferikum is...

HÚS HAJNALON

**Nyilam kiröppent,
karom elernyed, elmém
vezeti tovább.**

És milyen furcsa..., érdemes rajta elgondolkodni, hogy valami hasonlót él át az ember, amikor villám csapódik a közvetlen közelébe, vagy zuhanás alkalmával; viszont a halálközeli élménnyel kapcsolatban emlegetett „alagúthatás” megélésekor és azt közvetlenül megelőzően sem emlékszek hasonlóra...

Egyszer csak azon kapod magadat, amint kívülállónként szemléled magadat..., hallgatod, ahogyan beszélsz, nézed a mozdulataidat (de nem figyeled meg, csak nézed, elnézel mellettük)... Vagy amikor, mint egy látogató tekintesz körül és a gigászi forgalmat látva, önként bukik ki belőled a kérdés: „Mit fognak ezek ötven év múlva csinálni?”..., közben érzed magadban (ahogyan tudod, amit te tudsz), hogy akkor már nem lesz üzemanyagjuk ehhez az örülethez, de ezeknek még sejtelmük sincsen róla és olyan felhőtlen

a gondtalanságuk..., amihez azonban neked jól érezhető módon semmi közöd sincs.

És ahogyan a martalócoktól rajtaütésszerűen megtámadva nincs módod taktikázásra, miközben szenvedsz a csapások alatt, és ahogyan nem tudod egyszerre átélni a hajótöréstől való félelmet meg a tenger gyomrot felkavaró hullámzását, hiszen aki fél, abbahagyja az ökrendezést, aki meg okád, az nem érez félelmet, hasonlóképpen, ha nem segítenek benne újfajta nyelv világosságával, nem vagy képes egyszerre elgondolni és átélni két ellenkező igazságot.

És, ha ez így van, akkor mi magyaráz hasonló dolgot másokkal kapcsolatos történések alkalmával...(?), amikor Olaszországban, Casala közelében a Sésia partján egy híd árnyékában hűsölve békésen rágcáltam az éppen imént megfőzött kukoricámat. Először csak arra lettem figyelmes, hogy a parton megbolydul a tömeg, aztán észrevettem a fuldoklót is a híd alatti nagy örvényben. Néhány perccel előbb mentek el melletttem: egy olasz férfi és két szenegáli viseletbe öltözött néger nő, karon ülő kisgyerekekkel. Közülük az egyik nő küzdött éppen az életéért. A hatalmas, több méter átmérőjű örvény egyre csak forgatta..., már több alkalommal alámerült..., egyre hosszabb időszakokra.

A tömeg izgatottan szaladgált a közelében a parton, de senki nem mert vízbe ereszkedni..., én meg egyre csak békésen rágcáltam minden izgatottság nélkül..., voltak ott elegendően is... Mintha csak a tévében néztem volna egy seilyenseolyan színvonalú filmet.

Honnan volt ez a szenvtelenség, mitől ez a nyugalom...(?), ennyire

érzékeny lennék, vagy már magam is tudom a helyzet végkifejletét...(?) Máig sem tudok erre válaszolni, csak az akkori érzés az, ami mélyen belém vésődött... (akárcsak a nagyanyám halálakor átélt furcsa és megdöbbentő érzéseim...)

Aztán csak azt éreztem, hogy már a part felé futok..., menet közben rugdosom le a szandáljaimat, de izgatottságnak még mindig semmi nyoma bennem..., csak teszem a dolgomat... Miközben a vízben lábalok, szemmel tartom az örvény mozgását és számítgatom a nő következő felbukkanásának lehetséges helyét..., ő most éppen a víz fenekét kutatja, de egy pillanatig sem fordul meg a fejében, hogy ne bukkanna még elő... Aztán úszok..., próbálom a szembeáramlást mindinkább kikerülni és az örvény belsejétől is távol tartani magamat. Közben a nő is kicsit kintebb sodródik..., szerencsére éppen a távolabbi sekélyebb vízben lábaló férfi felé..., nagyjából egyszerre érkezünk a közelébe, így segítséggel szedhetem ki a szerencsését... A parton körénk gyűl a tömeg, a nő nekiáll hányni én meg visszauulok a félbehagyott kukoricámhoz...

5.3 Feriku, a haiku orgazmusélménye

Ez az orgazmusélmény, (mint a többi is), feltételezi a spontaneitást, a Valóval történő nem tudatos együttlétet, ami már csak azután tudatosan miután elmúlt és a fuvallatát, vagy még azt sem..., a fuvallat emlékét érezzük csupán.

Ez kicsit zavarosnak, ellentmondásosnak tűnik így... Nem azt állítom, hogy a kedvvel együttlétével, a feriku olvasásakor, (még inkább annak érkezésekor), vagy az íjászzal töltött idő alatt nem számítunk az orgazmusra, hanem azt állítom, hogy kár ezt tudatosan keresni, elvárni a megjelenését, mert azzal magát az élményt csapjuk agyon...

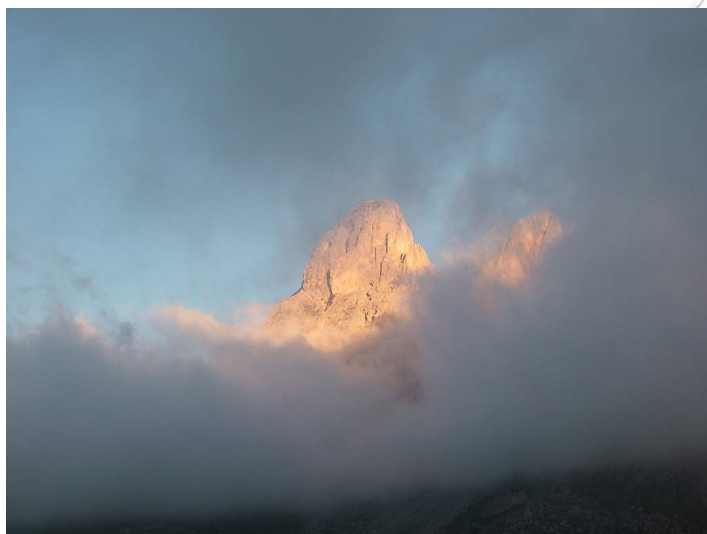
Amint azt az imént, az idézett levéltöredékben is említettem: Ha a nyílaim végét (nock-ot) az íjam húrjára/idegére pattintom, sok esetben már előre érzem egész lényemben a rám váró élményt, de nem is foglalkozom vele, hagyom a kellemes borzongásnak átengedni egész lényemet és nem hagyom, hogy a figyelmem erre irányuljon (ez nem jó kifejezés..., arról van szó, hogy belemerülve a kellemes borzongásba, föl sem merül bennem másvalami iránti igény, egyszerűen élvezem, hogy betölt az ami...).

Egyszerűen nem kell vele foglalkozni, mert egyre csak erősödik..., ha foglalkozol vele és akkor már tudatosan kell figyelned rá, az érzésre, amit „figyelmen kívül” „kell”(ene) hagyni...

Olyan ez mint a közlekedésben: tudom, hogy vannak körülöttem forgalomban részt vevők, benne vagyok egy dinamikus szituációban, „tudom” (nem jó kifejezés ez..., sem az, hogy érzékelem, sem az, hogy érzem, egyszerűen együtt élek a szituációval, részese vagyok) azt is mi, hogyan mozdul, helyezkedik el hozzám képest (bár nem tudatosan bennem, de bennem van, a

mozgásomban, a cselekedeteim mozgatóiban van benne ez), mégsem tudatosulnak bennem külön-külön az egyes járművek, csak az egész szituáció képződik le bennem és az éppen fontos kap bennem nyomatékot, a többi pedig csak úgy látens módon van..., az íjászatnál, azt a bizonyos érzést is „így” „kezelem”, nem „engedem” a látens státuszából előkerülnie, ... elnézek mellette!

A vessző eleresztésével, annak röptével pedig kezdetét veszi maga az ÉLMÉNY... és ezt fenéig kiélvezem, (mialatt lassított-filmként figyelve a történéseket, elmémrel, szinte belevezetem a repülő nyilat a célba), de nem is annyira a folyamat során jön ez az élvezet, hanem a becsapódást követően, a folyamat multával... A hegymászáson kívül (lásd Whymperral „közös” írá-sunkat), az ember így ébredhet rá az erejére, és nem csak az izomerejére...

Aki haikut ír az tudatos.

Tekintettel arra, hogy a feriku/haiku valójában három „szereplős” és tulajdonképpen az olvasással, az olvasóban születik meg (az ami), aki írni akarja a ferikut/haikut az eleve kizárja a folyamat orgazmikus élményének lehetőségét. Bár ennek nem biztos, hogy tudatában van az olvasó (hiszen honnan is ismerhetné az írás születésének körülményeit), de ettől ez még így van...

Ferikut nem lehet írni, azt csak le lehet jegyezni, miáltal a mindenség jut el a mindenséghez (záródik bele, hat vissza rá, csatolódik vissza), két lelken keresztül (az egyik ami rezonál, a másik, ami átveszi ezt a rezonanciát és vele együtt kezd rezonálni, vagy másképpen ugyan, de amannak a hatására), miközben az orgazmusélmény teljessé válik, hiszen az „író” (kinyilvánító) és az „olvasó” (befogadó) is átéli a Világgal való egybekapaszkodás élményét.

Ebből következik, hogy a ferikut olvasni sem lehet, hanem csak úgy „olvasgatni” és közben vagy bejön az/egy érzés, vagy nem...

Szumma, szummárum: *A magánvaló dolog (Ding an sich) lehet gondolat vagy következtetés tárgya, de nem tapasztalható, mert tapasztalás közben megváltoznék, amíg az érzékelésen és a gondolkodáson áthalad. Semmit sem ismerünk, csak azt a módot, ahogy perciáljuk őket. Hogy az eredeti tárgy mi volt, azt soha sem tudhatjuk meg. De a ferikunál ez nem is lényeges..., mert nem a tárgy, nem a dolog az ami...*

És, ha ez így van, és miért ne lenne így, ha nem lennék erről meggyőződve meg sem említettem volna; akkor mi értelme van az egész Basho-féle haiku-rendszernek, vagy (és főleg) mit mondhatnánk ennek az ügyefogyott tapasztalat mások számára történő átadásának minőségéről...(?) Van egy élmény/hangulat, ami meghatározhatatlan szavakkal, csak érezni lehet...

...csak az vagyok, aki tapogatózik, és keresi a szavakat, mint a gyermek. Az igazság pedig egyáltalán nem tárult fel előttem. Azonban, ha szavaim oly egyszerűen szólnak az emberekhez, mint a te hegyed, az emberek maguktól szűrik ki belőlük az igazságukat.

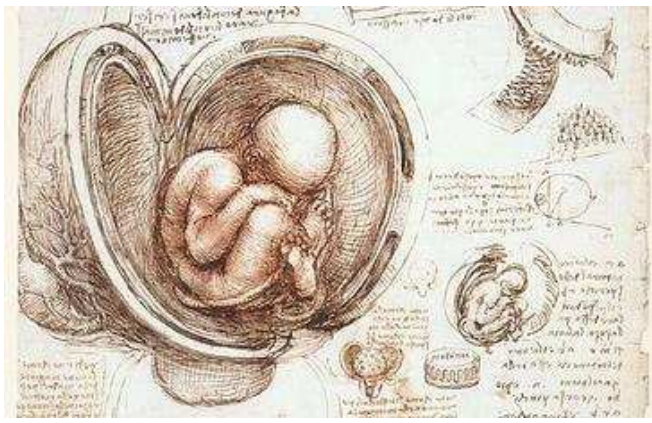
Hogyan tudnám megmutatni neked, mit is akarok? Immár nem holmi tárgyról van szó, amelyik az érzékszerveinkhez, hanem a lelkünkhöz szól.

Valóban tervezhetsz nekem tarka szőnyeget is, de a szőnyegnek mindig csak két dimenziója van, és hiába szól érzékeimhez az ilyen szőnyeg, nem szól a lelkemhez vagy a szívemhez.

(Ezzel kapcsolatban, tágabb módon asszociálva, a későbbiekben teszünk még egy kanyart messzibb/nyílt vizeken...)

5.4 Van e megnevezhető alkotója a ferikunak?

Ezek után joggal merülhet föl a kérdés, hogy honnan jön a feriku, miből származik, ki/mi alkotja, egyáltalán mi nevezhető származási helyének, szülőjének...??? Kit nevezhetünk a feriku alkotójának?

Mint minden a világon, a feriku is onnan származik, ahonnan a többi... Ez most „nagyon okosan hangzik”, de ha ebbe belemerülök, akkor vagy tíz oldallal meg-növekszik ennek az írásnak a terjedelme és ráadásul ez a téma nem is szorosan tartozik a mostani mondanivalómhoz. Talán majd egyszer a „Gondolatok a sziklafalon” című írást is közzéteszem, azt az írásomat, ami kielégítő magyarázattal szolgálhat az iménti kérdésekre.

Addig elégedjünk meg a következőkkel, ami kicsit közhelygyanús ugyan, de azt hiszem nem áll nagyon távol az igazságtól, a gondolatoktól a sziklafalon, a lehetséges.....től.

*A jelenségeket alkotó, az eseményeket összekötő közvetítő és hordozó energia, erő, és információ mindenütt jelenlévő szövetét a kínaiak **chi**-nek (csi-nek), az indiaiak **prána**-nak, a japánok **ki**-nek nevezték el. Ennek az önálló szubsztanciának az áramlása, és annak iránya, a mennyisége és minősége, koncentrátsága található a világon tapasztalható összes jelenség mögött. Ez a mindent átható teremtő és megújuló energia az alapja az univerzum minden megnyilvánulásának, és eseményének, így a mi életünknek is.*

A tudásnak két összetevője van; az információ és a megértés szintje. Az információ, azzal a valamivel, amit a kínaiak csi-nek neveznek, egy időben és helyen mindig velünk, és körülöttünk van. A megértés szintje pedig, szubjektív tényező, személyenként, változik. A befogadóképességünk mutatója.

Gondolkodási rendszerünk törvényei sem a külső világban, sem a társadalom világában (ott főleg) nem mondható abszolút érvényűnek, csak viszonylagosak. (Ez utóbbiról épp az imént ejtetünk szót.) Az etikai rend is tehát csak a társadalmi együttélés normáit határozza meg a működőképesség eléréséhez, aztán jön az úr: az érzések káosza. (Van aki ezt „az ismeretlen valami”-nek, van aki „belső centrum: Úr, a válságot okozó úr, ami minden objektívizálhatóságnak ellenáll”-nak, és van aki nemes egyszerűséggel „az irdatlan”-nak nevezi.)

Egyfajta etikai válasz lehet: a két kamarás rendszer; a társadalmi lét emberének és a Lét emberének megkülönböztetése.

Háááááát..., lehet, hogy kielégítő magyarázatnak kicsit sovány, de a választ mindenképpen ebben az irányban érdemes keresni.

Többek között ezért is érdekes, hogy a ferikuról nem gondolkodunk, nem csináljuk azt, hanem egyszerűen kinyilatkozik a számunkra!

Szóval, ott tartottunk, hogy honnan jön elő...??? Persze erre is van magyarázat, azonban ez messzire vezetne... De akkor váltsunk perspektívát; aki leírja, jól írja le a ferikut, az végtelen számú lehetséges keverékből ki tudta választani [inkább: megmutatkozott a számára és ráismert, képes volt figyelmét fordítani erre] azt az egyetlent, amelyet még semmi korábbi siker nem emelt ki a többi közül, de amelyik az egyetlen, valami eredményre vezető volt. Amikor vezérfonal híján a hegyek útvesztőjében senki sem képes deduktív okfejtéssel tovább haladni, mert csak akkor tudod meg, hogy rossz útra tévedtél, amikor már előtted tátong a mély szakadék, és ezért a hegy másik oldala még mindig ismeretlen az emberek számára, jelentkezik néha az a vezető, aki, mintha csak most térne vissza odaát-ról, elmagyarázza neked az utat. Aztán, ha egyszer végigmentél rajta, akkor már ismered az utat, és egészen magától értetődőnek tartod. És elfeleded annak az alkotóaktusnak a csodáját, amelyik számodra visszatérésnek tűnt.

Mert az a tudós Istentől való volt. És szavaival fel tudta velem fedeztetni azt a távoli kedvest, akinek a szavait, mivel nem a sivatag gyermeke volt, nem lehetett egy csapásra megérteni.

...amit én kötelességnek nevezek - a dolgokat megkötő isteni csomó -, csak akkor építi fel az országodat, a templomokat vagy a birtokodat, ha abszolút szükségszerűségként jelentkezik számodra, nem pedig változó szabályoknak engedelmesskedő játékként.

„A kötelességet arról ismered fel, hogy nem a te dolgod megválasztani.”

Ezért tévednek azok, akik tetszeni igyekeznek. És, hogy tetszeni tudjanak, hajlékonyan, alakíthatóan viselkednek. És eleve engednek minden kívánságnak. És mindenben csálnak, hogy olyannak mutakozzanak, amilyennek kívánják őket. De mi dolgom nekem az ilyen csont nélküli, alaktalan medúzákkal? Undorral elve-

tem őket, hadd menjenek vissza a maguk ködös világába: majd akkor jertek vissza, ha felépültetek.

5.5 A „feriku-elmélet” összefoglalása

Haikuharcosok több száz éve vitáznak (valószínűleg azért mert „csinálják” a haikut), a ferikunál viszont egyszerűek a „szempontok”..., talán azért, mert tökéletesebb a feriku (?)...:-))))))

Mivel a szempontok magyarázata miatt bonyolultnak tűnhet ez az egész, ezért felsorolom lecsupaszítva a feriku „szempontrendszerét”:

Haiku - a pillanat költészete, Feriku - a pillanat, az elmondhatatlan megélése.

Az eredeti írás egy haiku:

Alibi-haiku

Milyen könnyebbség.

Most nem kell gondolkodnom.

Most verset írok.

Azt hiszem végeredményként megállapítható, hogy minden haiku lehet, feriku, de nem minden feriku haiku...

Ez nagyon fontos, mert ezek szerint a feriku egy befogadó kategória. Ez pedig állítólag egy előnyös tulajdonság, (az emberek által szentnek mondott István is többek között annak köszönhette sikerességét, mert befogadó volt a „szemléletmódja”), tehát a feriku (mint kategória) ilyen szempontból tökéletesebb, a haikunál...

(Ez most nem egészen kapcsolódik ide, de erről jutott eszembe, ezért csak így zárójelben említem; a befogadás és a szeretet..., merthogy ennek is van köze egymáshoz, a befogadás képessége a szeretet egyik alapfeltétele... és, ha már szeretet, akkor érdemes említeni Empedoklész, aki szerint a szeretet az az erő, ami a világot összetartja, ami a dolgokat egybe kapcsolja...)

A feriku nem a gondolkodás, a gondolat által jön létre, inkább egy bizonyos érzés, hangulati kép megragadása és lejegyzése a lehető legtömörebb formában, lehetőleg az 5-7-5 szótagszámú sorok megtartásával, annak érdekében, hogy az (vagy valami más) mások számára is megélhető legyen.

Az ebből született „honkadori” feriku:

Csak csöndben hagyom / engedem

Milyen könnyebbség.

Most nem kell gondolkodnom.

Most vers születik...

6. Messzi/nyílt vizeken...

Az érdemi részen már túl vagyunk. Mostanra sikeresen megbeszéltük a ferikut, és azt is tudjuk már, hogy ő miért nevezhető a haiku orgazmusélményének... Dőljünk most hátra és lazítsunk! Engedjük át magunkat a szabad asszociációknak, amik nyilvánvalóan a szóban forgó téma körül csaponganak majd... Élvezzük... :-)

6.1 A tökéletesség és/vagy a színvonal/mérték megütése

Az imént elhangzott, szóba került a tökéletesség... Sokakkal ellentétben, számomra ez a fogalom nem egyértelmű, (mint ahogyan sok egyéb sem). Mit nevezünk tökéletesnek?

Szerintem a világon minden tökéletes, (pontosabban a Világ tökéletes), mert, ha nem lenne tökéletes a világ, akkor nem is létezne... Úgy tökéletes, ahogyan van, pontosan úgy. Ergo, ami a világban megjelent, minden dolog, az úgy ahogyan van tökéletes a Világ számára és, ha valaki ezt nem érzi meg, az nem a dolog „hiányossága”...

Ezzel a megállapítással lehetne vitatkozni, de nem érdemes, mint ahogy azzal a megállapítással sem, hogy, ha valaki kilép a 10. emeleti ablakon az jól pofára fog esni.

Tudom ez utóbbival sokakat nem nyugtattam meg és már veszik a levegőt a vitához. De mielőtt elkezdenék mondani, olvassák el az alábbi történetet. Én is úgy hallottam, nem tudom mennyire igaz, de akárhogy is van, nagyon találó. (Számomra azonban megdöbbentő, hogy ezt egy zenbuddhista szerzetes(nek mondott személy) ne ismerje.)

„Egyszer hallottam egy zen mesterről, aki pontosan ezt az igazságot mondta el a tanítványainak: minden úgy tökéletes, ahogy van. Erre felállt egy öreg és púpos férfi, és így szólt:

- Na és én? Láthatod, púpos vagyok. Erre is azt mondd, hogy tökéletes?

A mester pedig így válaszolt:

-Soha életemben nem láttam még olyan tökéletes púpot, mint a tiéd!”

Ezzel a magyarázattal akár vitatkozni is lehetne, azonban e helyett lépünk tovább egy igazán izgalmas téma irányába, mert most fölmerülhet a kérdés:

Az abszolút vajon tökéletes? Elérte a fejlődésének a csúcspontját? Mert ha még mindig fejlődik, még mindig növekszik, akkor nem lehet abszolút. Csak úgy fejlődhet, hogy ha még nem tökéletes, hiszen ha még lehetséges valami több, ha lehetséges, hogy még több ága, még több virága legyen, akkor él. Ha viszont tökéletes - és az abszolút szó ezt jelenti -, akkor nincs lehetősége további fejlődésre, vagyis halott. Tehát először ezt tisztázzuk! Az abszolút, néhányak számára Istent jelenti-, ez az Isten filozófiai elnevezése számukra. A kérdésem tehát az, hogy ez az Isten él-e, vagy halott (?).

A témával kapcsolatban időnként hivatkozok az Íjászatra, mint az orgazmusélmény egyikféle megélési formájára. Vagy két éve ez, a témába vágó feriku küzdötte felszínre magát:

CÉL(-)OK

**Célt érni halál,
vesszöm röpte szín élet...
Az íjász célja...!?**

Nos, ezek után lehet eszméket futtatni irodalomról, haikukról, egyebekről, lehet szóvá tenni a mértéket, színvonalat, amit meg „kell” ütni, vagy alatta lehet maradni..., de minek (?).

(Akiket ez utóbbi témával sikerült fölízgatnom, azok számára megsúgom, hogy: a kérdésre meg van a magyarázat...:-), csakúgy mint arra a „titokra” is, hogy valójában mik is a nők „tragédiájának” okai, vagy Mohamed miért engedélyezett „csak” négy feleséget az igazhítűeknek...:-))

Ezekről az izgalmas témáktól egyenlőre búcsút vesszünk, annak érdekében, hogy megvizsgálhassuk azt a korlátozó magatartást, azt a folyamatot, aminek eredményeként a feriku köszönheti a világrajöttét.

6.2 Zen és a kirekesztés

Kezdődött a zenbuddhista szerzetesszel... Nem azt magyarázta, hogy az ő „belső” kategóriarendszere szerint az amit ő lát, az nem illeszthető bele az ő (mellesleg öncélú) rendszerébe, hanem egyszerűen kirekesztett, hogy nem üti meg a színvonalat (mértéket)... Nem fe-

lel meg az általa használt szempontrendszernek, ha úgy vesszük, számára nem tökéletes, az ő mércéje szerint... De ha figyelembe vesszük a föntieket, akkor kizárható, hogy a feriku nem lenne tökéletes és, ha mércéket állítunk... (Talán egy éve merült föl bennem a gondolat, hogy hasonló témákkal kapcsolatban egy sajátos programot szervezzek, hozzak létre; egyenlőre nem valósítottam meg, mert még nem volt hozzá elég kedvem, talán valamikor ráveszem magamat, vagy mások rávesznek erre engemet... (Symp...)

Ha úgy vesszük a legnagyobb tökéletlen dolog a társadalom és a törvények, mégis erre hivatkozva tevékenykedünk, ez adja meg a keretet az életünkhöz... Ki mondta, hogy a társadalom tökéletes, ez az egyik leg-tökéletlenebb dolog a földön, sőt az egész világon..., mert nem természetes, az ember alkotta... De az előbb azt mondtam, hogy a világban csak tökéletes dolgok létezhetnek... (Symp...)

Igen, a társadalom önmagában véve tökéletlen, viszont, ha egy kicsit hátrébb lépünk és úgy szemléljük a dolgokat, a világ szempontjából a jelen struktúrában szükségszerű volt a társadalom megjelenése, Ergo, ezzel együtt vált tökéletessé... (maga a Világ).

A buddhista annyit elért a hozzáállásával, hogy elkészült a Hazátlan haiku-házalók weboldala, ahová elhelyezésre került az ominózus „horgas” hailu, amiről azóta kiderült, hogy nem is az, hanem, hogy egy feriku...

A történet tovább folytatódott, a további bélyegekkel... politikai..., nem irodalmi..., stb., mintha bárminek is irodalminak, mittudoménminek kellene lennie, hogy létezhesen..., jobban mondvá: megjelenhessen a Világban.

„A térbeli jelenségek transzcendentális fogalma ellenben kritikai figyelmeztetés arra, hogy egyáltalán semmi, ami a térben megjelenik, nem magánvaló dolog, sem pedig a tér nem formája a dolgoknak, mely nekik maguknak volna tulajdonuk, hanem hogy magukban a dolgok nem is ismeretesek előttünk; amit pedig mi külső dolgoknak nevezünk, csak érzékiségünk képzelei, melyeknek formája a tér, melyeknek korrelátuma azonban, t.i. a magánvaló dolog, általa meg nem ismertetik s nem is ismerhető meg soha, de amellyel a tapasztalatban nem is törődünk.”

A vége az lett, hogy létrejött egy új fogalom, egy új kategória, (nota bene) egy új irodalmi műfaj... És ez nagyon lényeges dolog, az egész mondandómnak talán az alfája... Ugyanis (nem csak az én véleményem, meggyőződéseim szerint): „...ami egyszer már megvolt, nem vész el”!

És ilyen szempontból nem is fontos mennyien tudnak erről a dologról és az sem, hogy kinek mi a véleménye. (A följegyzések említenek olyan költőket, (naná,

hogy „tradicionális keletiek”), akik, miután leírták a verset, összegyűrték a lapot, vagy csónakot hajtogat- tak belőle és elúszatták a folyón; mert nem a költe- mény „nyilvánossága” volt a lényeg számukra, hanem az, hogy megszületett, világra jött...) Ilyen tekintetben „a” zenbuddhista (az a bizonyos, akiről én beszélek) szembe ment/megy a világ folyásával azáltal, hogy szelektál(ni próbál), tehát akadályozni próbálta, próbálja a dolgok megjelenését. Pedig tudhatná, hogy ez nem tőle fog függeni... Hogyan lehetséges az, hogy ezzel nincsen tisztában!?!??

6.3 Mi következik mindebből...???

A zenbuddhista véleménye kapcsán eddigiekben is több alkalommal előtolakodott már néhány „nézet”. A feriku kapcsán én magam is hosszasan próbáltam megsejtetni (hogyan lehet) „megtapasztalni az el- mondhatatlant, elmondani a megtapasztalhatatlant...” (Symp...), problémáját (legalább is azt, amit számomra jelent). A továbbiakban nézzünk meg néhány véle- ményt, nem csak a „keleti”, hanem a „nyugati” civili- záció gondolkodása szerint is... Természetesen mind- ezt a ferikához kapcsolódóan, annak okán tegyük meg. Hát nem csodálatos (!), nagyjából mindenki (legalább is mindenki, aki számít) egyről, vagy legalább is, va- lami nagyon hasonlóról beszél... :-)

... van, aki több színben (árnyalatban) látja a világot (tehát a műalkotásokat is), van, aki kevesebb színben, egyszerűbben. Más a „szemünk”, más „szemüveget” viselünk mindannyian. És még az is lehet, hogy mind- anyiunk szemüvege torzít valamennyire...

...Ez a gondolat elkerülhetetlenül továbbgondolandó, nem csak az esztétika, hanem az etika és a morál te- kintetében is. Az is kétségtelen, hogy az újkor hajna- lán, levette a keresztény valláson alapuló rendiséget, valami sokkal jelentősebb hasadás következett be az emberiség történetében, az (európai) ember kollektív tudatalattijában, mintsem azt bárki előre gondolhatta volna.

A „semmi sem az, aminek látszik” szentencia félelme- tes szörnyé növekedett, mert:

1. Nem biztos, hogy mindenkinek csak kék, amit mások csak kéknek látnak. (Ez egyfajta kommunikációs kép- telenség, a tökéletes elzártság és magára-maradás, ami több filozófust is bántott: „**Soha nem érthetik meg, amit gondolok, amit mondok!**”)

2. A természet-tudományok fejlődésével kiderült, hogy a fizikai világ nem csak „kék”, vagy „zöld”: a tudo- mány fejlődésével a világ, nap mint nap változtatja „színeit”, vagy ha úgy tetszik árnyalja a róla alkotott képünket. De bizonyos dolgokat például már csak le- írni képes a fizika, elképzelni azt, hogy milyen valójá- ban, már nem is tudjuk. A szellem világa rájött, hogy csak egy kompromisszum a „kék”; de ha nem is látjuk, **néha megérezzük**, hogy más színekben is pompázik a

Lét. (Többek között az ilyent, az ilyen pillanat nyoma- it nevezhetjük ferikunak.)

Az egész gondolkodás alapvetését néhányan ugyanígy gondolják újra a XX. században: „Ha tudod, hogy itt egy kéz van, akkor minden egyebet elismerünk neked.” „Ha számomra - vagy mindenki számára úgy tűnik, abból nem következik, hogy úgy van.”

De „...az értelem sohasem emelkedhetik fölül az érzéki felfogóképesség határain.”. És mivel a **gondolatot a nyelv közvetíti**, a megszülető fenomenológia, és a XX. század második felének filozófiatörténetének központi kérdése a nyelv: megszületik a nyelv-filozófia.

Van aki a költészetet, más a vallást hívja segítségül, hogy a ki nem mondható, nem látható csak érezhető „felhangokat” megszólaltassa, érzékelhetővé tegye. Ez a nyelvnek egy egészen másfajta képességét is feltéte- lezi a tudattal.

...ééééé ebből egy halom probléma származik..., olyannyira, hogy hamarosan mi is kitekintünk errefelé, mert a feriku szempontjából „létfontosságú” dolgok ezek...

6.4 Mi lehet a probléma Basho elméletével?

A témával kapcsolatban, van Basho-tól eltérő véle- mény is? Azt hiszem ennek a fejezetnek az elolvasása után nyilvánvalóvá válik (már amennyire nyitottak vagyunk és nem eleve elrendeltetéssel állunk a dol- gokhoz) mi a probléma a Basho elmélettel...

Minden megismerésünk a tapasztalattal kezdődik, ab- ban nincs semmi kétség. Azonban a tapasztalás folya- mata nem a külső tárgytól érkező ingerek egyszerű, passzív elszenvedése, hanem az elme aktív működésé- nek egyik formája. Miután a tapasztalás az elme egyik tevékenységi formája, alkalmanként nehéz benne elkü- löníteni, az elme működésének gondolati formáit, és azt, amire ez a tevékenység irányul.

„Lehetséges volna ugyanis, hogy maguk a tapasztalati ismeretek össze vannak téve abból, mit benyomásokból szerzünk s abból, mit saját ismerő tehetségünk (az ér- zéki benyomások erre csak alkalmat szolgáltatván) a magából hozzáad, mely adalékot csak miután hosszú gyakorlat erre figyelmissé s elkülönítésben ügyessé tett, különböztethetünk meg az alpanyagtól.”

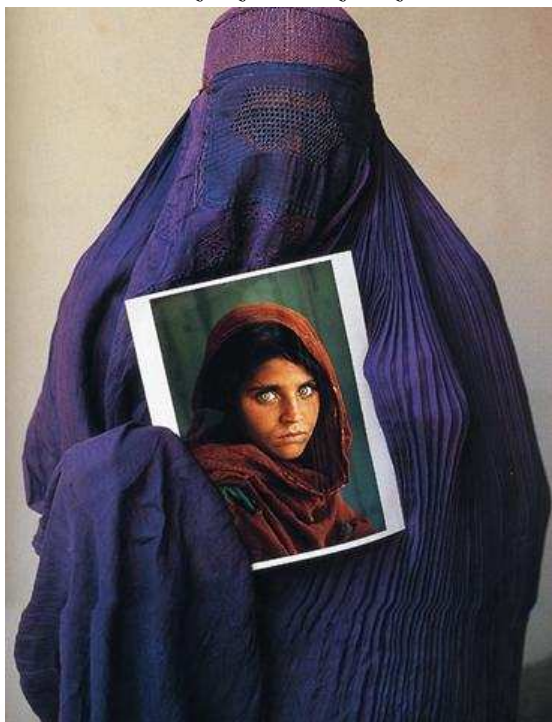
Mi ez az alpanyag? Mi szolgáltatja az érzéki megis- merés anyagát?

A külvilágból érkező érzékszervi tapasztalatok, azon- túl, hogy megbízhatatlanok, mivel ellentmondásosak is lehetnek, elménkben sohasem közvetlenül, hanem csak közvetetten, mint benyomások vagy ideák lehetnek je- len. Benyomás alatt, a pillanatnyi érzékszervi tapasz- talás érzetét kell érteni, míg ideáknak azokat a gondo- lati „képek” nevezhetők, amelyeket az elme emlékező- képessége által felidéz. A megbízhatatlan érzékszervi benyomásokat az elme kell, hogy korrigálja, ahhoz, hogy az igazság mércéivé válhassanak.

Az elménk, az érzékszervek közvetítése nélkül nem juthat ismeretekhez.

Az érzéki benyomások önmagukban rendszertelenek és rendezetlen különféleségüket az értelem kell, hogy rendezze. („...résztint értelmi erőnk hozza mozgásba, hogy e képzeteket összevesse, egybekapcsolja vagy széjjel válassza s az érzéki benyomások nyers anyagát a tárgyak ama megismerésévé dolgozza fel, melynek tapasztalat a neve.”)

„Bármilyen módon, bármely eszközök segítségével vonatkozzék is valamely ismeret a tárgyra: az a mód, amelyen közvetlenül vonatkozik rájuk s melyre minden gondolkodás mint eszközre céloz a szemlélet.”

Ennek értelmében, (bizonyos vélemény szerint) az érzékek közvetlen közvetítési módja a: szemléletnek. Ez az a durva nyersanyag, amelyet az értelem fel kell, hogy dolgozzon ahhoz, hogy számára mint fogalom jelenjen meg. A szemlélet tehát önmagában semmilyen önálló információt nem hordoz, pusztán szállítóeszköznek tekinthető, amely valahogyan, valahonnan valamit valahová visz. Nem árul el semmit arról, hogy mit szállít; sem eredetének helyéről vagy forrásáról. Nem árulja el a módot ahogyan szállít, és még arról sem árul el semmit, hogy aminek számára szállít az micso-da. A szemlélet a nagy misztikus közvetítő, amely az értelmet összeköti a szemlélet hipotetikus tárgyával.

„Ez [a szemlélet] azonban csak akkor van meg, ha a tárgy megadatik, ez meg nálunk embereknél csak úgy lehetséges, hogy az elmét bizonyos módon illeti (afficiálja).”

A szemléletek alapfeltétele, tehát az, hogy legyen valami az értelen kívül, amely között a szemlélet közvetíthet. Ezt a valamit nevezik egyfajta tárgy-nak. Ez alatt azonban nem a fizika által használt „tárgyak”-ra kell gondolnunk. A tárgy, nem olyan „dolgokat” takar, amelyek önálló módon megállnak magukban.

Önmagukban nem jellemzi őket semmilyen tulajdonság; ezek nem térrel és idővel rendelkező önálló létezők. A tárgyak (legalább is jelen gondolatmenetben) pusztán a szemléletek okai.

A tárgyak szükségszerűségére pedig, deduktív módon következtet: „...mert mi egyéb ébreszthetné az ismerő tehetséget működésre, hacsak nem tárgyak, melyek érzékeinket megilletik...” Ha az értelmem számára adot-tak az észleletek, kell, hogy valami okozza őket. Ezek az okok a szemlélet tárgyai.

A tárgy fogalma tehát abból a logikai szükségszerűségről következik, hogy mindennek ami van, kell, hogy legyen oka.

A tárgyak így nem azonosak a „dolgok”-kal (Dinge). A tárgyak pusztán a szemléletek logikai okai, míg a dolgok az érzéki tapasztalást kiváltó, valódi objektív létezők.

Az észleletek tehát mindig tárgyakra irányulnak. Azonban jelen gondolatmenetben, az észleletekkel szemben, egy különös kritériumot kell felállítani: „Az a képesség (receptivitas), hogy tárgyakat oly módon nyeriünk, melyen tárgyak bennünket illetnek, nevezetük érzékiségnek. Az érzékiség közvetítésével tehát tárgyak adatnak nekünk, s csakis ő szolgáltat szemléleteket; de az értelem által gondoltatnak, s belőle erednek a fogalmak.”

Az érzékiség tehát az az emberre jellemző, veleszületett tulajdonság, amely lehetővé teszi az ember számára, hogy szemléletei tárgyakra vonatkozzanak. Ez a feltevés amolyan axióma, amely jelen rendszeren belül arra szolgál, hogy a megismerőképeség két nagy területét meg lehessen különböztetni. A megismerőképeség ugyanis jelen szemlélet szerint két részre oszlik: 1) érzékiségre és 2) gondolkodásra. A transzcendentális elemtan, tulajdonképpen a tudományok felosztása annak megfelelően, hogy a megismerőképeség melyik részére vonatkozik.

A transzcendentális esztétika vonatkozik az érzékiségre, amennyiben az érzékelés a priori elveit kívánja megadni. A transzcendentális logika vonatkozik a gondolkodásra, amely az értelem és az ész működését tárja fel. A megismerőképeség két része teljes egészében egymásra van utalva, ezért ez a felosztás inkább az érthetőséget szolgálja; nem a megismerőképeség lényegi megosztása. Az érzékiség és a gondolkodás nem két külön szubsztancia, hanem a megismerés két módja. Ugyan látszólagos hierarchia van közöttük, de a gondolkodás is az érzékiségre van utalva:

„Minden gondolkodásnak pedig akár egyenesen (directe), akár kerülő úton (indirecte), bizonyos jegyek közvetítésével végül szemléletekre, tehát nálunk érzékiségre kell vonatkoznia, mert nekünk más úton-módon tárgy nem adatik.”

A tárgy tehát mindenképpen adva van, akár gondolkodunk, akár érzékelünk. Itt bennünket elsősorban az érdekel, hogy az érzékelés alkalmával, ez a tárgy hogyan

nyilvánul meg megismerőképességünk számára. Illetve, hogy mi az amit az érzékelőképesség megismer a tárgyból.

„Tárgynak a képzetehetségre való hatása, amennyiben tőle afficiáltatunk, érzet. Az a szemlélet, mely érzet útján vonatkozik a tárgyra, empirikusnak nevezzük. Empirikus szemlélet határozatlan tárgyának neve: jelenség.”

Az érzéki szemlélet akkor empirikus, amikor hagyja magát befolyásolni a tárgya által. Tehát ez a tárgy képes valamilyen hatást kifejteni magára a szemléletre. Azt azonban, hogy ez a tárgy mi, még mindig nem tudjuk. Egy újabb megkülönböztetés által azt azonban igen, hogy ha a szemlélet a tárgya által befolyásolva jön létre, akkor számunkra mint jelenség (fenomén) jelenik meg. A jelenség tehát nem azonos a szemlélet tárgyával, de a szemlélet tárgyát képező (egyelőre hipotetikus) „dolog”-al sem. A jelenség fogalma, bizonyos idea fogalomhoz hasonlít. Azaz olyan (érzéki) „kép” amely az értelem számára megjelenik. A két fogalom között azonban van egy lényeges különbség, amelyet itt nem akarunk részletesen tárgyalni. Ez pedig az, hogy a jelenséget, mint az érzékiség egyik produktumát, nem lehet elválasztani a megismerőképesség másik formájától a gondolkodástól. Így a gondolkodás, azaz annak formai elvei már a priori meg fogják határozni magát a szemléletet, és így a jelenség megjelenési formáját is. Tehát míg bizonyos esetekben az idea minden esetben független a gondolkodástól, addig mások számára a jelenség elválaszthatatlan tőle.

A jelenség még további részekre oszlik:

„A jelenségben azt, mi az érzetnek megfelel, a jelenség anyagának, azt pedig, ami eszközli, hogy a jelenség különféle viszonyokban rendezhető, formájának nevezem.”

Ebben az esetben érzetnek nevezik az olyan szemléleteket, amelyek hatásokat szenvednek el. Ezek alapján az az anyag, ami az érzeteket okozza. Ez a jelenség „anyaga”. Ez nem azt jelenti, hogy a jelenség valami

tényleges „dologi” anyagból épülne fel. Az okság-kereső gondolkodásmód szerint mindennek megvan a maga oka, tehát az érzeteknek is meg kell, hogy legyen. Ahogyan a szemléletek oka a tárgy, úgy az érzetek oka az anyag. Tehát itt sem valami konkrét entitást takar, hanem logikai szükségszerűség. A jelenség anyaga, mai terminussal élve nem az atomokból áll, hanem abból a logikai szükségszerűségből, hogy lennie kell. Azaz tudjuk, hogy létezik, de azt még mindig nem, hogy micsoda, vagy, hogy milyen tulajdonságai vannak.

Ezen a szálon továbbmenve: Azt nem tudhatjuk, hogy a jelenség anyaga mi, de azt tudhatjuk, hogy mi nem az, illetve, hogy milyen tulajdonságai nincsenek. A klasszikus arisztotelészi gondolkodás számára ugyanis a „tulajdonságok” és az ezeket leíró „kategóriák”, maguknak a tárgyaknak (az anyag) a tulajdonságai voltak. Azzal, hogy szétválasztjuk a jelenség anyagát és formáját, lehetőséget teremtünk arra, hogy a tulajdonságokat a formákhoz soroljuk. A formák pedig a gondolkodáshoz tartoznak, ezért szükségszerűen a priori-knak kell lenniük, és így nem tartozhatnak a jelenség anyagához.

A jelenségek formái, azok az a priori elvek, amelyek a jelenség anyagát valamilyen formai elv szerint rendezik. A jelen gondolatmenetben két ilyen alapvető formai elv létezik: a tér s az idő. Ezek azok a formák, amelyek a jelenség anyagát, szemléleti tárggyá rendezik. Az igaz, hogy a szemlélet anyaga, a külső benyomásoktól függően van adva a posteriori, de maga a jelenség, ahogyan értelmünk számára megjelenik, már az értelem a priori formai elvei által rendezett formában jelenik meg. Azaz maga a szemlélet anyaga, a kiindulópont, az értelem számára sohasem mutatkozik meg közvetlenül. Csak közvetetten, mint jelenség mutatkozik meg.

Hát erről (is) beszélek...!!!

Én úgy látom, hogy akár az egyikfajta (Basho) magyarázatot, akár a másik (filozofikus) eszmefuttatás veszem, mindkettőnek vannak „sötét” foltjai... Azt, hogy honnan jön a feriku, egyik sem magyarázza (az elvárható alapossággal, megnyugtató módon, úgy mint a „...sziklafalon.”), azonban ez utóbbi sokat enged sejtetni.

Hát nem „életszerűbb” a feriku-elmélet...? Főleg az alábbiak fényében: „Ebből felismerem, hogy olyan szubsztancia vagyok, amelynek egész lényege vagy természete nem egyéb, mint gondolkodás, amelynek,

hogyan létezzék, nincs semmi szüksége semmiféle helyre, s amely nem függ semmiféle anyagi dologtól. Úgyhogy ez az én, azaz a lélek, amely által az vagyok, ami vagyok, teljességgel különbözik a testtől, sőt: könnyebben is lehet megismerni, mint a testet, s még akkor is egészen az volna, ami, ha a test nem léteznék.” Azt hiszem valahol itt lesz a kutya elásva.

6.5 ...csűrjük-csavarjuk a gerinctelen medúzához hasonló szavakat....

Miért nehéz a ferikut átadni másoknak? Nyelvüket dühödten egymásra öltögető szavak...

Ha pedig a vágyakozást és a birtoklást egymásra dühödten nyelvet öltögető szavakként állítod szembe, akkor semmit sem értesz az életből. Mert emberi valóságod fölötté áll a szavaknak, és nincs itt szó semmiféle ellentmondásról. Mert a vágy tökéletes kifejezése kell, az, hogy ne holmi képtelen akadályokba ütközzél, hanem magába az élet-akadályba, a másik táncosba, a vetélytársadba - akkor aztán kezdődhet a tánc. Különben te is olyan ostoba vagy, mint az, ami önmaga ellen játssza meg magát fej vagy írásra.

„Ha felháborodom, Uram, az azért van, mert még nem értettem meg. Ha börtönbe vetek vagy kivégeztek, az azért van, mert nem tudok bűnt fedezni. Az az ember, aki valamiféle gyenge lábon álló igazságot alakít ki magának - például azt, hogy többre kell bicsülni a szabadságot a kényszernél, vagy a kényszert a szabadságnál, képtelen lévén helyesen bánni azzal a nyelvvél, amelynek a szavai dühödten öltögetik egymásra a nyelvüket -, azonnal haragra lobban, mihelyt valami megpróbál ellentmondani neki. Az ember azért kiabál olyan hangosan, mert a nyelve elégtelen, így akarja elnyomni mások szavát. Ám mi miatt háborognék, Uram, ha egyszer felhágtam a hegyedre, és láttam, hogyan folyik a munka a tűnő szavak mögött? Aki hozzám jön, szívesen fogadom. Aki háborog ellenem, megértem tévedésében, és szelíden szólok majd hozzá, hogy visszatérjen hozzám. De ebben a szélsőségben semmi sem lesz engedmény, aljas hízélgés, helyeslés hajhászása, csak azt jelenti, hogy nagyon világosan felismerem, milyen szenvedélyes vágy fűti. Elvállalva a magaménak, hiszen azt is magamba szívtam. A ha-

rag nem vakít el: a harag abból születik, hogy vakok vagyunk. ...”

És mit sem törődök azzal, hogy a szavak dühödten öltögetik egymásra a nyelvüket, és azt hiszed, úgy akarok neked szerelmet adni, hogy ugyanakkor megtagadom tőled, és úgy akarok életre buzdítani, hogy halálba kényszerítlek, mert az ellentéteket az a nyelv találta ki amelyik összezavarja azt, amiről azt hiszi, hogy megragadja. (És elkövetkezik a nagy igazságatlanságok kora: azt kívánod az embertől, hogy halálbüntetés terhe mellett foglaljon állást az egyik vagy a másik oldal mellett.)

Rájöttem, hogy kényszer és szabadság egyaránt értelmetlen. Mert egyetlen indulatomat sem kell megtagadnom, jöllehet a kifejezésükre szolgáló szavak a nyelvüket öltögetik egymásra.

És lassacskán megvilágosodott előttem az a különben szembeszökő igazság, hogy aki szereti a jót, az meg tudja bocsátani a bűnt. Hogy aki szereti az erőt, elnéző a gyengeséggel szemben. Mert ha a szavak egymásra öltögetik is a nyelvüket, a jó és a rossz mégis összekeveredik; a rossz szobrászok jelentik azt a humuszt, amelyen a jó szobrászok sarjadnak, a zsarnokság kovácsolja önmaga ellen a büszke lelkeket, és az éhség ösztönöz kenyeret megosztására, ami még a kenyérnél is édesebb...

... Mit ér a gyémánt, ha nem kell érte kemény küzdelmet vívni az őt elrejtő meddő közzel? Mit ér a kard, ha nincsen ellenség? Mit ér a hazatérés, ha nincs távollét? Mit ér a hűség, ha nincs kísértés? A jó diadala az engedelmes jóság diadala a jászol előtt. Én nekem nem kellene az egy helyben ülők meg a jóllakottak.

Hogyan magyarázzam meg neked azt, amit már előbb nem értettél meg a szeretet révén? És sok esetben hogyan szóljak hozzád? Vannak illetlen szavak. Már mondtam ezt neked a sivatagban táborozó katonáimmal kapcsolatban. Csندben figyelem őket a csaták előestéjén. Az ország az ő vállukon nyugszik. Az országért fognak meghalni. És haláluk ebben a cserében nyeri el az árát. Ismerem hát igazi lelkesedésüket. Mit tudnának erről többet mondani nekem az üres szavak? Azon kívülről, hogy panaszkodnak a sok tövis miatt, hogy gyűlölik a káplárlujukat, hogy kevéske az ennivaló, meg

hogy milyen keserves az áldozat, amit hoznak?... így kell nekik beszélniük! Nem bírom a líraian ömlengő katonában. Ha egyetlen kívánsága az, hogy meghal-hasson a káplárjáért, akkor valószínű, hogy sohasem fog meghalni, mert túlságosan fontos neki, hogy el-zengje neked erről szóló költeményét. Nem bírom a szárnyakba szerelmes hernyóban. Az ilyen hernyó sohasem fog meghalni önmagának a gubóban. De oda sem figyelve az ilyen üres fecsegésre, katonámon túl azt látom, aki, nem pedig azt, akinek mondja magát. Az ilyen a csatában a testével fogja fedezni a káplár-ját. A barátom számomra nézőpont. Hallanom kell, honnan beszél, mert ebben ő külön ország, kimeríthetetlen készlet. Akkor is tökéletesen kielégíthet, ha egyetlen szót sem ejt ki. Én ilyenkor az ő szemével figyelek, és másként látom a világot. Ugyanígy azt kívánom a barátomtól is, hogy tudja, honnan beszélek. Csak akkor fog megérteni. Mert a szavak mindig csak a nyelvüket öltögetik egymásra.

6.6 Mire int a modern művészet atyjának esete?

Noha a legtöbb embert megdöbbsentette a festészet-nek különböző periódusaiban megjelenő stílusok különös sokfélesége, 1906-ban bekövetkezett halálakor a párizsi újságok hozzá nem értésről tanúskodó nekrológokkal reagáltak a hírre. „Félbemaradt tehetség”, „nyers piktúra”, „egy sosem volt művész”, aki „csak vázlatokra volt képes”, és aki „veleszületett látásza-varban szenvedett” - ilyen és ehhez hasonló jelzőkkel illették a nagy művészt már életében, és ezeket szajkózták a ravatala mellett is. S ez nemcsak annak tudható be, hogy sem a művésztársak, sem a kritikusok nem értették meg igazán, hanem mindenekelőtt egy objektív tényezőnek: művészete komplexitásának, annak a sajátos művészi rendszerek, melynek kimunkálásán fáradozott egész pályafutása során, amely azonban egyetlen művében sem testesült meg teljességében. Alighanem Cézanne volt a XIX. század legösszetettebb művésze.

És mialatt ez az ember leginkább amiatt kesergett, hogy képtelen híven közvetíteni az észleleteit, kritikusai műveinek töredékes jellegéről cikkeztek. Ő maga minden festményét csupán az egész csonka részének tartotta. Végtelenül hosszú ülések után sokszor félretette az elkezdett képet azzal, hogy majd később újra előveszi. Minden újabb munkájával felül akarta múlni a tökéletlennek hitt előzőt.

Egész életének tragédiája: az állandó kételkedés, az elégedetlenség, a saját képességeibe vetett hit hiánya. De egyúttal ez volt művészetének egyik hajtóereje is,

amely úgy fejlődött, ahogy a fa nő vagy a szikla elnyeri végső alakját: az adott alapra lassan egyre újabb rétegek rakódnak. Cézanne gyakran fogta a kést vagy a kaparót, és leszedte, amit kemény munkával festett. Vagy az elkeseredés rohamában kidobta a képet az ablakon. Arra is hajlamos volt, hogy amikor új műterembe költözött, elfelejtette magával vinni a befejezetlennek ítélt művek tucatjait.

6.7 Az ízlésről...

...ami a haikkal foglalatatoskodóknak úgy látszik nagyon fontos dolog...

A tömeg mint probléma, mint az emberi korlátoltság gyűjtőszava, nem csak azért vált nem is divatos, mint inkább megkerülhetetlen témává mert a civilizáció fejlődésével valós, eddig nem tapasztalt szociális probléma lett, hogy sokan vagyunk (és ebből ráadásul túl sok a szegény) a Földön, hanem mert az ízlés (és ízléstelenség is), önálló értékrendszerrel bírni, az elkülönülni vágyás (a tömegtől) alapvető életstratégiát, a morális túlélést jelenti az érzékenyebbek számára.

Igen..., az az áldott jó tömeg..., ami gyakran mindennek fölött tartja (számon) a szabadságot, hogy azután az a néhány közülük, aki megtapasztalja a valódi korlátok-nélküliséget, az igazi szabadságot, az farkát maga alá húzva, szűkülve takarodjon vissza oda ahonnan előlépett, az arctalanságba, a meleg alomra, mert rájön, megtapasztalta a (valódi) szabadság hatalmas, nyomasztó terhet, a magáramaradottságot, magárahagyatkozás súlyát az életben, küzdelemben; a választás kényszerét és még inkább az ezzel járó felelősség nyomasztó terhet...

Az almon aztán nem kell már másra figyelnie, csak arra miként kell legjobban bégetnie, fújni magát a langyos tömegbe és, ha sikerül jól és lelkesen tennie ezt, idomulnia az összhanghoz, vagy a kíváncshoz, akkor talán még sikeres is lehet. És inkább ezt nevezik az életnek, a jó, a sikeres életnek...

Azonban én kicsit vitatkoznék ezzel a szemlélettel, mert az élet struktúra, erővonalak együttese, kényszer és igazságtalanság. Azonban ilyesmiből gyakran születik valami „jó”... A rózsza vörös színné és illattá kényszeríti a föld sóit, a napsugarat, a gravitáció a maga erővonalai mentén kényszeríti az eldobott kavicst és ha vannak olyan gyerekek, akik unatkoznak,

mi egyebet cselekszel, mint hogy rájuk kényszeríted parancsaidat, amelyek olyanok mint a játékszabályok. Aztán látod, hogyan, milyen boldogan szaladgálnak... Mindig megdöbbenő élményt jelentett számomra, tapasztalni, mennyire szükségét érzi az ember a korlátoknak... Amikor úgy esett és a Szahara egyhangú, végeláthatatlan homokján éjszakáztam, vagy valami pusztaság közepén, vagy egy tágas hófensíkon, mindig egyfajta kényelmetlen érzés költözött belém mikor a hálóhelyemül szolgáló területet „jelöltem ki”. Akkor tudatosult bennem, hogy ezeken a helyeken nincsenek korlátok, viszonyítási pontok és mi alapján mondjam rá, hogy ez a rész jobb, alkalmasabb rész az éjszakázásra, mint a másik, hiszen olyan egyforma minden ameddig csak a szem ellát..., de nekem választanom kellett.

7. A „haikufilozófia” ellentmondásai

Mindezek után, nézzük meg milyen ellentmondásai vannak a haikúírással kapcsolatos kifinomult filozófiának.

De mitől valódi egy haiku? Basho szerint attól, hogy visszhangot kelt az olvasóban: továbbrezeg benne, amikor „kicsomagolja” a pillanatba sűrített látványt. Kicsivel másabb megfogalmazásban: Basho szerint többek között attól válik valódivá egy haiku, hogy visszhangot kelt az a befogadóban: az olvasóban vagy hallgatóban, s mintegy továbbrezonál benne. Így viszont a haiku nem (vagy nem csupán) meditációs termék, hanem maga a meditáció. A haiku művelése, vagy akár rendszeres olvasása pedig egy permanens meditatív látásmódot alakít(hat) ki, minek tökélyre vitele, ha már minden köznapi tapasztalat haikupillanattá változik át. Ami alatt persze nem föltétlenül kell valami különleges dologra gondolni, minthogy a legtöbb haikut a vu-si, a „semmi különös” szelleme hatja át. „Csupán” megelevenedik egy kép és elmerülünk a pillanatban:

Ekkor mutatkozik meg talán legtisztábban a szono mama, az „éppen ilyen”, ill. az „ahogy az van” elve is, ami az ábrázolt megragadása, „fölmutatása” a maga valóságában.

Ebben ezidáig (nagyjából) egyetértünk...:-)

Amiben leginkább nem értünk egyet a mesterrel, az a „**KELL**”-ek..., az utasítások, előírások, kötelezettségek, kötelelességek a haiku „megvalósítását” illetően.

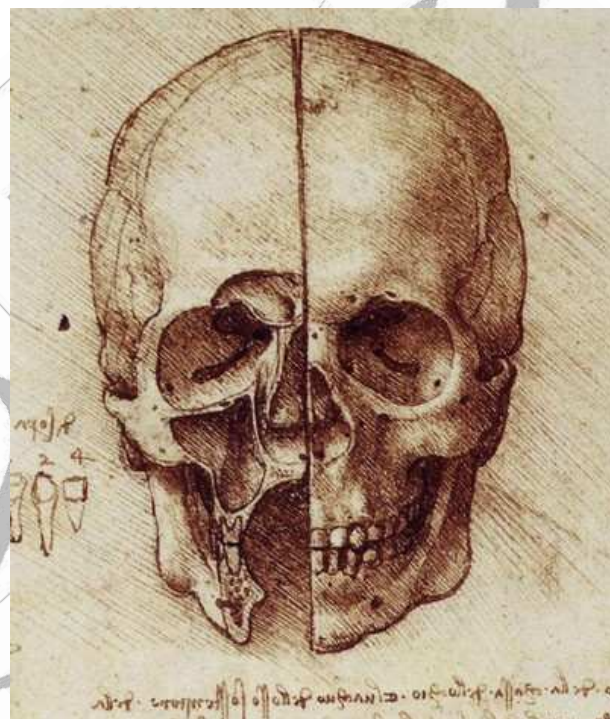
A haiku művelője **gyakorolja** a kitartó, éber figyelmet (zansin), **hogy rátalálhasson** a haikupillanatra: arra a látványra, **amelyet érdemes** 17 szótagos versbe foglalni. A **témakiválasztás után** (a klasszikus haikuk esetében ez többnyire természeti látvány vagy jelenség) pedig **gyakorolja az elmélyülést**, vagyis a **lényeg megragadásának képességét**. Ha közvetlen kapcsolatba lépett a látvány lényegével, akkor képes a személyes

élményt átadható tapasztalattá alakítani; olyan verssé, amely még évszázadok múlva is friss és életerős lesz.

No ehhez már lenne néhány szavam:

Ki mondja meg, melyik az a látvány, ami „érdemes”... A személyes élmény átadhatóságának problémáját pedig ez előzőekben, oldalakon keresztül próbáltam megvilágítani...

Szerintem a dolog pont fordítva működik, illetve fordítva „érdemes” „működtetni”; a pillanatnak kell az embert megtalálnia és a személyt megragadnia. Az ember menthetetlen szolga ilyen formán, a vers (no de mi is a vers(?)) alázatos szolgálója, ha verset ír: csak iparos.

Ezzel akár ellentétesnek is tűnhet a következő gondolat (bár, bízok benne, hogy a végére mindenki „jól” fog érteni mindent... Mert olyan ez, mint a kolostor, amelybe azért zárlak be, hogy megváltozz. De ha hívságaid és alantas gondjaid közepette azt kéred tőlem, hogy bizonyítsam be neked ezt a kolostort, válaszra sem foglak méltatni, mert aki ezt megérthetné, az nem te vagy hanem az a más valaki, akit előbb életre kell hívnom. Én csak kényszeríteni tudlak téged, hogy legyél.):

Mert láttam, hogyan gyúrják az agyagot. Megjön a feleségük, megérinti a vállukat, itt az ebéd ideje. De visszaküldik tányéraihoz, teljesen leköti őket a munkájuk. Aztán eljön az éjszaka is, és az olajlámpások sápadt fényénél még mindig ott találod őket, amint az agyagban olyan formát keresnek, amelyet szóval nem tudnának kifejezni. És ha buzgók, kevesen mennek el, mert a mű úgy hozzájuk tartozik, mint gyümölcs a fához. Ők a nedveket hordozó törzs, ők éltetik. Mindaddig nem hagyják abba munkájukat, amíg magától nem szakad le róluk, mint a megvalósult gyümölcs. Láttad-e valaha is, a kimerültség pillanataiban, hogy számít

nekik a megkeresett pénz vagy a kiüntetések, vagy a mű végső sorsa? Sohasem a munka tovaröppenő pillanatában dolgoznak, és nem a kereskedőknek, sem maguknak, hanem az agyagurnáért, meg az urna fülének az ívéért. Egy olyan tárgyért éjszakáznak, amelyik észrevétlenül boldoggá teszi a szívüket, ahogyan az asszonyban támad fel az anyai szeretet, amikor méhében megmozdul a testéből gyúrt gyermek.

Az előzőekről két dolog jut most az eszembe...

Az egyik: „De majd kézen foglak, és együtt indulunk útnak. Aztán addigaddig lépegetünk, míg egyszerre csak fent leszünk a dombon. Ott fenn aztán közömbösnek tűnő hangon olyan nyilvánvaló igazságokat mondasz nekem, amelyekről azt fogod hinni, hogy neked jutottak eszedbe. Mert az az általam választott domb ilyen és nem másik rendet szül. A nagy, az igazi képet nem képként észleled. A kép van. Vagy, pontosabban, magadra lelsz benne. Hogyan küzdhetnél hát ellene?”

...amikor felvezetted valakit hegyed csúcsára, ahonnan minden probléma egyszeriben megoldódik, a hegy rajtad kívüli lesz igazsággá, aki őt ott magára hagyod. És senki sem fogja megkérdezni, miért éppen ezt a hegyet választottad, mivel egész egyszerűen ott vagyunk, és végeredményben csak kell lennie valahol az embernek.

Illetve: „Ha azt a hegyi lakót akarom benned életre hívni, aki éjjel nekivág a csillagos hegytetőnek, akkor azt az elképzelést ébresztem fel benned, amely világosan megérteti veled, hogy egyedül ettől a csillagtejtől, csak ott a hegytetőn múlik el a szomszéd. Én csupán az a véletlen leszek majd számodra, aki segítettem neked felfedezni magadban ezt a szükségérzetet, mert ez az érzés valóban a tiéd, belőled születik, ugyanúgy, mint mikor ellágyulsz a költeménytől. És akár sejtet, akár nem az én beavatkozásomat, milyen címen akadályozna az meg tégedet abban, hogy útnak indulj?”

A másik: ... azok, akiknek becsvágyát nem a tárgy minősége fűti, hiába szentelik munkájuknak éjszakáikat, csupán nagyképű, közönséges és bonyolult tárgyakat képesek alkotni. Mert átvirrasztott éjszakáikat tulajdonképpen pénzéhségük, gyönyörhajhászásuk vagy hiúságuk, vagyis önmaguk szolgálatába állították, és nem Istenben cserélték el magukat olyan tárgyra, amely áldozat forrásává és Isten képévé lesz, amelyben egybeolvadnak a ráncok és a sóhajok, az elnehezült szempillák és az anyag gyúrásától reszkető kezek, a munkában töltött napra következő esti megelégedés és a lelkes munkában való kifáradás. Mert én csak egyetlen termékeny cselekvést ismerek, az imádságot, de azt is tudom, hogy minden cselekvés imádság, ha önmagunk odaajándékozása azért, hogy megvalósuljunk...

...Hiszel abban a költeményben, amelyet azért írtak, hogy pénzt kapjanak érte? **Ha a költemény kereskedelem, verseny, vagy kötelesség tárgya, (ha csinálják) akkor már nem költemény, nem Isten képe. Hanem hiúságod vagy alacsonyrendű étvágyaid jelképe.**

De lépünk tovább...

A haiku költői erejének másik forrása a személytelenység. A közvetlen tanítás és az „én kiírása” távol áll a klasszikus haikuköltészet eszményétől. Az igazán sikertű darabokban a szerző „névtelen”, háttérben marad, személyisége pedig áttetszővé válik, szinte csak csatornaként szolgál ahhoz, hogy papírra kerüljön a vers, amelyet valójában a **Természet írt**.

Basho két dolgot hangsúlyoz **a mesteri szint eléréséhez**: a költőnek egyrészt **hűségesnek kell lennie** a Szépséghez (fuga no makoto), vagyis témában és stílusban **méltónak kell lennie** a haiku műfajához. Másrészt pedig **arra kell törekednie**, hogy a mulandó, konkrét témán keresztül (rjúkó) felvillantsa, sugallja a múlhatatlant azt a rejtélyes középpontot, amely a változó felszín mögött van (fueki). Ennek egyik legszebb példája az az ismert japán haiku, amely egy templom bronzharangjának és a rajta szendergő lepkének az el-lentétét emeli ki.

A bevezető sorok nekem úgy tetszenek, mintha kötelességből kellene a szerzőnek háttérben maradnia, azért, hogy jó haikut írhasson, amire mások azt mondhatják, hogy ez egy jó haiku... Szerintem ennek (a „háttérben-maradásnak”) spontán, önként kell bekövetkezni, különben semmit sem ér az egész...

Másik gondom ezzel a jó tanáccsal kapcsolatban: ha a Természet a költőnk, akkor miért „kell” „hűségesnek” lenni a szépséghez, miért ahhoz kell hűségesnek lenni és miért nem az íróhoz, a természethez (?). Ha a Természet írja a haikut, akkor mi köze a költő „által” választott stílusnak ehhez az egészhez (?) és hogyan jön ide a „mesteri szint”(?).

Természetesen minden esztétikai alapelvnel fontosabb a haiku megéltsége és hitelessége, **a téma megragadása**

sáért kifejtett szellemi erőfeszítés. Erre utal Basho legkedvesebb mondása is, amelyet tanítványaira hagyott: „Ne a mesterek lábnyomát kövessétek, hanem azt, amit ők is kutattak!”

A természetet, amellyel a haiku-költő alkotói tevékenységében szemben áll, és amelyhez **viszonyulnia kell**, inkább olyasminek tekintik, ami önmagában véve empirikus és objektív.

A „törekvés” ezért nem egy akaratlagos, szándékolt, s legkevésbé sem egy előre eltervezett valami, hanem egy spontán mozdulat, ami megnyilvánulhat külső cselekvésben éppúgy, mint egy belső aktusban.

(Ez nagyon szép(en hangzik) így, de abban a pillanatban megette a fene

az egészet, ha már szóba kerül és beszélni „kell” róla. Olyan ez mint amikor azt mondja valaki, hogy küzdeni kell a bűnös gondolatok ellen; csak hogy minél inkább küzdök ellene, annál inkább megerősödnek, hiszen magával a küzelemmel hívom életre azokat, az által, hogy küzdeni próbálok, valójában éppen azzal foglalom el magamat ami ellen küzdeni próbálok, éppen azzal tartom életben azokat a gondolatokat, amik ellen küzdenem kellene...) Amikor magától jön valami – ami persze ugyancsak szorosan összefügg az éntelenséggel. A nemtevés, pontosabban a „nem cselekedve cselekvés” (wei wu wei) már a régi taoizmusnak is egyik kulcsfogalma volt, amit aztán átvett a kínai csan ill. annak japán folytatása, a zen. Megmutatkozik ez a haikuban is, minthogy az én nélküli alkotás. Általában azt mondják, a haiku igazi alkotója a szerzőn, mint médiumon át megnyilvánuló Természet.

Mínta nem is ugyanarról a dologról beszélne ezek a nagy mesterek, vagy egyazon mester...(!)

Az éntelenségen keresztül jutunk el a halhatatlansághoz is. A lét tehát örök, ha a személy ebből nem is részesül.

S ugyanez az elv érvényesül az idő szemléletében is. **Basho szerint a haiku művelőjének arra kell törekednie**, hogy a konkrét és ezért mulandón (rjúkó) keresztül a múlhatatlant (fueki) mutassa meg. E kettő kölcsonös függőségben létezik, s a haiku szerkezete úgy épül föl, hogy minél erősebben jut kifejezésre a mulandóság pillanata, annál magasabb szintű és intenzívebb a „maradandóság (fueki) rejtett potenciája.” A pillanatok egymástól való különbözőségét látva nem az átélt pillanat foszlik szét illúzióként, hanem az addig homogén időfolyammá összemosódott, s egyben összesűrűsödött egyformaság, s a belőle születő egy-

forma órák, egyforma nappalok, egyformán ismétlődő évszakok, életek és korszakok.

Sőt, a pillanatnyiság átélése végső soron a megvilágosodással azonos, ami a tiszta éberség, s ily módon a buddhaság közvetlen előzménye-előfeltétele: „Ha (képesek vagyunk) megszakítás nélkül, pillanatról-pillanatra látni elménk lényegét, mígnem elérjük a tökéletes megvilágosodást, úgy folyamatosan az Igaz Éberség állapotában vagyunk, ami (egyben) a Gyönyörtest (szambhógakája).”

8. Szentenciák haikuíróknak

végére maradt még egy halom jó tanács, **hogyan „kell” haikut írni.** Nos azok kedvéért, akik az előzőekben leírtak ellenére megmaradnak a haikuírásnál és nem kívánnak ferikuvál „foglalkozni”, közzéteszem ezeket a tanácsokat (amik egyébként nagyon szimpatikusak és a haikuírás kapcsán biztosan jó hatásokkal lehet használni azokat). Még szerencse, hogy a ferikuk lejegyzése nem jár ennyi „macerával”...:-)

...A haiku ugyanis nemcsak vers, hanem egyszerre maga a természet megszólalása, és az Út, amelyen járni **kell**. Vagyis a legteljesebb, a legtisztább költészet felé törekvés, amelyet **nem lehet megrendelésre, vagy kedvtelésből**, (a két ellenponton túl én el tudok még képzelni alternatívákat, de a szöveg további „utasítás” jellege ennek ellentmondani látszik, amire még én gondolnék, abba semmiféle „kényszer”, tudatosság, megfontolás, bármi olyan amiben tanácsot lehetne osztogatni, nem férhetne bele) **netán propagandisztikus programcélból megfogalmazni, mint egy tacepaot vagy a csasztuskát.** Akkor **kell hozzáfogni**, amikor éj-

szaka, vagy hajnalban nem hagy tovább nyugodni. Fölkel az ember, mert egész teste lázban ég, és kimegy a kertbe, ahol a virágok között elmerengve megérinti a természetet, és a kelő nap pírjában elindul benne a gondolat kifejeződése...

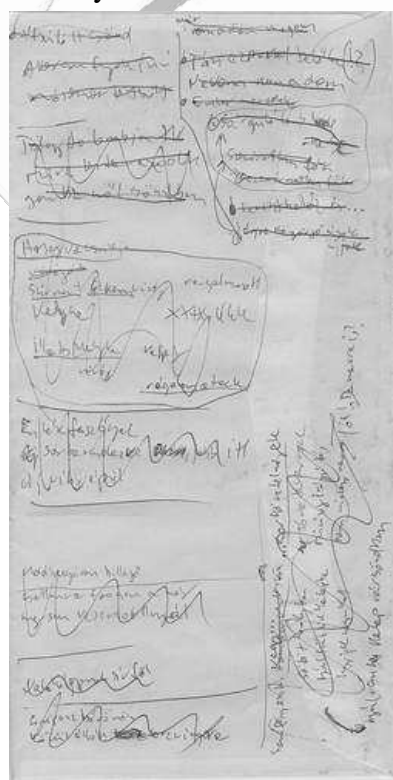
A feriku esetében annyival egyszerűbb a dolog, hogy ilyenkor, amikor éjszaka felébred a kiszemelt „áldozat”, elég neki fölkapcsolni az éjjeliszekrény lámpáját (és, ha szerencséje van papírt ceruzát is talál a lámpa közelében) és csak le kell jegyezni azt amit..., utána másikoldalra fordulva már durmolhat is tovább. Sokkal kellemetlenebbé tud válni a dolog olyankor, ha va-

laki lusta és nem jegyzi le időben azt, amit kell. Ilyenkor előfordul, hogy a feriku visszahúzódik, csak egy érzés marad vissza, annak az érzésnek egy foszlánya, illetve annak az érzésnek csak egyfajta érzete, hogy volt egy ferikunk..., de ilyenkor már magát a ferikut nem lehet visszahozni. Ebben az esetben abban lehet reménykedni, hogy az igazán fontos dolgok elő fog-nak kerülni ismételten, hiszen amint korábban említettük „...ami egyszer már megvolt, nem vész el” és a feriku nem véletlenül keresett föl bennünket..., meg akart születni, világra akart jönni, tőle függ, hogy ezt mennyire akarja és ismételten próbálkozik e, fontos-nak tartja e ezt. Egyáltalán valóban bennünk volt e vagy csak úgy éreztük, mintha..., ha igen... és, ha valóban előjött bennünk, akkor ismét bennünket választ e ki arra, hogy megjelenjen (?); ha nem így történik, akkor sem kell e miatt szomorkodni, bele kell tudni törődni...

Ha lustaságból, vagy egyéb okból, (de éjszakai föl-eszmélések alkalmával inkább lustaságból szokott be-következni, úgy vagyok vele, ez annyira jó és erős, hogy biztosan bennem lesz ébredéskor is...) a ferikut nem jegyzem le a megfelelő időben, gyakran elfeled-kezem róluk.

Máskor érzem az érzést, jól és határozottan, érzem, (néha azt, hogy ez ugyanaz, mint ami már egyszer ná-lam járt, de én elszalasztottam), de a feriku még sem jön...

Előfordult már az is, hogy míg papírt-ceruzát keresge-tek, érzem ahogyan a megfogalmazás hullik ki a fe-jemből, érzem ahogyan egyre csak, megállíthatatlanul húzódik vissza a feriku és mire előkerülnek a szüksé-ges dolgok, már csak az érzet marad vissza, aminek immár nincsen teste..., nincsen mit lejegyezni. Igazi versenyfutás ez...

Ilyenkor gyakran talán el is felejttem az egészet, meg is feledkezek minderről..., vagy még ami ennél is rosszabb, följegyzem ugyan, de elfelejttem hova tettem és elkeveredik a fecni, mert ilyenkor mindegy mire és mi, csak hagyjon nyomot (persze, lehetőleg toll/ceruza és papír, de volt már rá példa nem egyszer, hogy nej-lonszatyor, vagy táska oldala helyettesítette a papírt...)

Ha sikerül följegyezni, van,

hogy szinte azonnal elfelejttem az egészet..., (akár reg-gel sem emlékszek már rá, főleg, ha a följegyzés félre-csúszott a sötétben).

Miután „sikeresen megfeledkeztem” a dologról, néha eszembe jut, hogy volt valami, de nem találom a fec-nit..., van amikor előkerül, rá is ismerek, még a hangu-lat is felidéződik, de nem tudom elolvasni saját íráso-mat... és van olyan amikor annyira sikerül elfeledke-zem róla, hogy nem is emlékszek már rá és nem is ke-resem..., egyszer csak heuréka...!

Ilyenkor hónapok múltán, amikor véletlenül rábukka-nok és olvasom a „saját írásomat”, gyakran magam is meglepődök, rácsodálkozok, „Jéééé, hát nekem ilyen is van...???” és őszinte élvezettel merülök el benne.

Ekkor már ritkán változtatok és akkor is keveset...; ha nem így lenne, akkor haikut írnék...

Egyéb szövegeimet a végtelenségig javítgatom (főleg, ha nem fizetnek érte és ezért nincsen „határidőkény-szer”) és még akkor is találok bennük eztmegazt. A ferikukat alig változtatom! Ha azt érzem, hogy nem az, aminek lennie kell, inkább félreteszem...

Ha az általam „elfogadottakon” változtatok későbbi-ekben, az leginkább csak írásjel, vagy apróbb ide-oda..., ilyenkor inkább már mint az „olvasó” pillanat-nyi hangulatát tükrözik, ennek fényében történnek ezek a „változtatások”, tehát nem szerencsés dolog hozzányúlni a ferikához, annak egészségének megör-zése érdekében...

...Fontos intelem, hogy nem szükséges mindenféléről írni, mert akkor haiku kötetünk olyan lesz, mint egy színes kaleidoszkóp szüntelen változó alakzatai, és el-veszhet benne a kiemelésre szánt tartalom. (Már amennyire valaki a kötet kedvéért ír...(!) és nem Isten képe a fontos.) Érdemes **néhány nagyon fontosnak ítélt témakört ábrázolni**, de ezeket a gondolatokat mind a szellemben, mind a lélekben mélyen kell alá-meríteni.

Mielőtt leírom a verset, előtte megtisztálkodom. Leg-alább a homlokomat és a kezemet megmosom, hogy a gondolataim forrása, és leírója földi szennyétől kívül-ről megtisztuljon. Ha már a lélek fölkészült, a testet is rendezni **kell**. Olyan ez, mint a rituális mosdás. Raj-

tam kívül a szobában más nincs jelen. Minden zavaró tárgyat eltávolítok, vagy elrendezek. Ne tolakodjanak elő, hanem maradjanak körülöttem láthatatlanok. A bennem lakozónak és a kívül állónak harmóniában **kell** egymással lennie. A környezetnek az emberben úgy szükséges ekkor már külső látvány nélkül tükröződni, mintha lényének része volna; ahogy a növény a napfény energiájával asszimilálja, magába építi azokat az ásványi anyagokban bővelkedő földnedveket, amelyeket a gyökerén keresztül fölszívott. Így lehet azonosulni a természettel és a külvilággal.

A szemlélődés, a befogadás és a megértés fontosabb, mint a buddhistákra jellemző meditálás...

...Ha ugyanis a haiku alkotásánál kizárjuk a szellemet, lemondunk a teremtés értékeinek: egy tavirózsának, vagy cseresznyevirágnak a megismeréséről. Csupán a természet teljes egészét érzékeljük, amelyben már elválaszthatatlanul benne vannak a magyar búzamezők, a japán virágok és a galaxis égitestei is.

A kifejezés előtt félig fekvő, vagy ülőhelyzetben kisméretű, fehér papírdarabokat veszek elő, amelyekre írni kezdek. Minden haikunak külön lap jár, mert egyediek. Csak a tömeget lehet egyenruhába öltöztetni! Azután napok, hetek telnek el, amikor egy kész haikut újra előveszek, és ha szükséges, csiszolgom, de akkor már olyan számomra, mintha nem én szültem volna, hanem kívülálló, kritikus olvasója lennék.

A haikut mind a szerzőjének, mind az olvasójának **lassan kell** olvasni, értelmét megérteni. A forró teát sem öntjük magunkba, és nem nyeljük el azonnal, akár a szeszes italt az alkoholista. A zamataért szertartásosan szürcsölgetjük. Aki kapásból végigolvas egy haiku kötetet, az **nem ért meg belőle semmit...**

...A haiku viszont valójában nem vers - ezért nem váltam sem költővé, sem versíróvá -, hanem a megfogalmazójában kiteljesedő életforma valós, de művészi ábrázolása...

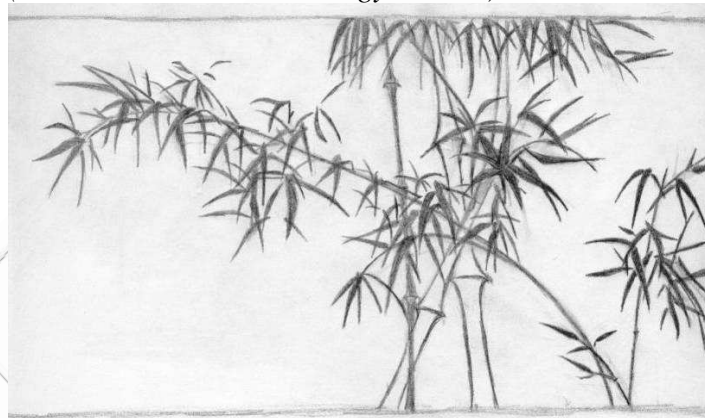
„Fordulj a fenyőhöz, ha többet akarsz tudni a fenyőről, és menj a bambuszhoz, ha a bambuszról akarsz tanulni. eközben el kell hagynod önző magadba feledkezésedet, különben csak ráéberszokolod magad a vers tárgyára, és nem tanulsz tőle.

A vers akkor születik magától, ha te és a tárgy eggyé váltok, és ha elég mélyen belemerülsz a tárgyba ahhoz, hogy megláss benne egyfajta rejtett derengést.

Akármennyire ékesszóló legyen is a versed, ha az érzés, amelyből fakad, nem természetes - vagyis te és a tárgy különállóak vagytok - akkor költészeted nem valódi, csupán sajátos utánzat.

Ne a mesterek lábnyomát kövessétek, hanem azt amit ők is kutattak!”

(Macuo Basho - a haiku nagymestere)

9. Jegyzetek

afficiál(ja, afficiáltatunk): hat, hatást tesz, meghat, érint

artikulál(t): izekre oszt, széttagol, elemez

axióma: Alaptétel, alapigazság, aminek hitelességét senki nem vonja kétségbe

egzisztenciális (élmény): lét, létfontosságú

empirikus: tapasztalati

enjambement: amikor az egyik verssorban kezdődő mondat tovább folytatódik a következő sorban

entitás: valaminek a létszerűsége, ahol a hangsúly azon van, hogy létezik valami, és nem azon, hogy mi létezik

fenomenológia: E. Husserl [e: husszerl] német filozófus szubjektív idealista elmélete, amely szerint a megismerés nem a valóságos, anyagi világra, hanem a tudatra irányul, ezért minden a világra vonatkozó s a közvetlen tapasztalatot túllépő ítélettől tartózkodni kell

~a közvetlenül észlelhető sajátságokra, ill ezek összefüggéseire irányuló leíró jellegű kutatás, amely azonban tartózkodik a mélyebb okok, a jelenségek mögött levő törvényszerűségek feltárásától

~tünettan

fenomén: a dolgok közvetlenül fölfogható része (eredetileg: aminek valami *látszik*, tehát a *látszat*).

konstituál(ódik): valamit megállapít, valamit egészében vagy lényegében előállít

korrelátuma: függvényértéke

kritikai episztemológiái:

nota bene: jól jegyezd meg

opus: mű, alkotás

(politikai) potentátok: hatalmasságok

posteriori: a tapasztalatokon alapuló, azokból következtetett, tapasztalati (megállapítás, ítélet)

priori: és a posteriori (latin), szószerint a priori annyi mint előzőből és a posteriori annyi mint következőből. Filozófiai műszók, melyek nem mindig jelentettek egyformát. Aristoteles szerint amaz: megismerés az okokból, emez: megismerés a következményekből. Leibniz-nál a priori annyit jelent mint Aristotelesnél, a posteriori annyi mint megismerés a tapasztalatból. Kant más értelmet ruház e fogalmakra és az ő meghatározásai szerint használja e műszókat a mai filozófia. Szerinte a priori: a tiszta, az értelmi megismerés, mely a tapasztalattól egészen független, p. a tér, az idő, a kategóriák; ellenben a posteriori: az empirikus, a tapasztalati megismerés, melynek az érzéki észlelés a forrása; szóval az a megismerés, mely éppen ezért ingadozó és változó; míg az a priori-megismerést vagy tudást az jellemzi, hogy általános érvényű és hogy szükségképi. A közönséges nyelvben a priori még ma is az aristotelesi értelemben használtatik.

receptív(itás): ismeretanyagot könnyen befogadó, fogékony

szubsztancia: valaminek a lényege

tacepao: politikai plakát kínai elnevezése

Empedoklész: szicíliai születésű filozófus i.e. 400-as években, halálát többféle misztikus magyarázat fedi, közülük az egyik szerint az Etna kráterébe vetette magát

Whymper: angliai születésű hegymászó, az 1800-as évekből, ő volt a félelmetes Matterhorn első megmászója

(Symp...): Mivel ezt a szöveget a bevezetőben említett módon, csak úgy..., írtam, a későbbi (saját) asszociációk elősegítése végett elhelyeztem olyan dolgokat is benne, amik az én számomra fontosak, bírnak jelentőséggel.

...ÉS MÉGIS VANNAK SÁSKACIRIPELÉSEK,
AMIK A KÖSZIKLÁKAT PORLASZTJÁK...

Hááááát..., ennyire sikerült eluralkodnom a témával kapcsolatban elébem hömpölygő gondolatkáoszon...

Remélem nagyjából követhető volt az időnként csapongó gondolatmenet és néhányan haszonnal olvasták az itt leírtakat...

Örömmel tölt el, ha bárki úgy érzi, hogy hasznosan használta föl ennek a szövegnek az elolvasására fordított időt, és sikerült gondolatokat elindítanom bárkiben...

Azt hiszem ez a legfontosabb...!

Tudom, sokan ellent mondanak az itt leírtaknak, mit ellent mondanak..., ellent állnak (!)..., nem baj... ez az ő problémájuk. Az itt leírtak attól még úgy igazak, ahogyan itt leírásra kerültek...

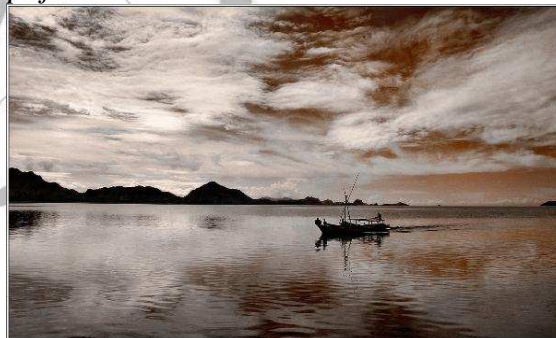
10. Epilógus

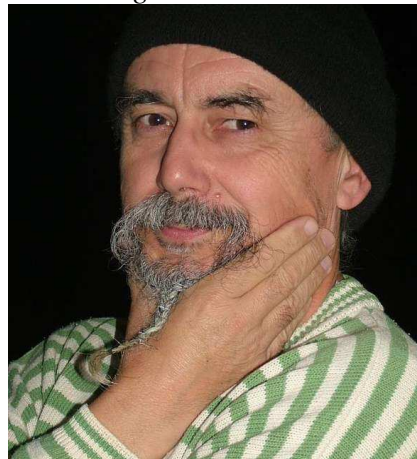
Eljöttek hát hozzám, hogy közöljék velem észrevételeiket - ó, nem országom mértantudósai, ilyenből egyébként is csak egy volt országomban, s ráadásul már az sem élt, hanem a tudósok műveinek a magyarázóí, akiknek a száma viszont tízezerre rúgott.

Amikor az ember hajót alkot, nem törődik a szegekkel, az árbocrudakkal meg a hajóhíd deszkáival, hanem beteler a hajógyárba tízezer rabszolgát meg néhány korbácsos őrmestert. És íme, diadalmasan kibontakozik a hajó. És én még sohasem láttam olyan rabszolgát, aki azzal dicsekedett, hogy győzedelmeskedett a tenger felett.

De ha ugyanez a tudós geometriát alkot, s persze nem törődik azzal, hogy következményről következményre haladva véges-végig mindent levezessen, hiszen ez a munka meghaladja őt is, az idejét is, meg az erejét is, akkor nyomában tízezer magyarázója támad, akik csi-szolgatják a teoremaikat, kikutatják az eredményt ígérő utakat, és leszedik a fa gyümölcseit. Mivel azonban nem rabszolgák, és nincsen mögöttük korbács, hogy serkentse őket, egy sem akad, amelyik ne azt képzelne magáról, hogy ő is ér annyit, mint az az egyetlen igazi mértantudós, hiszen, lám, megérti, sőt ráadásul még gyarapítja is a művét.

Szerettem volna felfedezni a világmindenségben valami isteni köpönyeg nyomát, és eljutva egy rajtam kívül létező igazsághoz, egy istenhez, amelyik sokáig elrejtőzött az emberek elől, szerettem volna elcsípni köpönyege csücskénél fogva, és letépni az arcát takaró leplet, hogy megmutassam ezt az igazságot. De nem adott meg egyebet felfedeznem magamon kívül...

Szekeres Ferenc 2010 (szefe@szefe.info)

11. Kiegészítések

Miután (2010. november 09.-én) sokadjára úgy ítélt meg, hogy sikerült lezárnom valamilyen szinten a szöveg szerkesztgetését, sőt aludtam is rá egyet, szörnyű fölismerés hasított belém...: lehet, hogy nem egyértelmű-, mitöbb félreérthető vagyok!

Azonban úgy érzem, többet nem vagyok hajlandó belepiskálni ebbe a szövegbe, inkább így utólag teszem hozzá mindazt, amit a későbbiekben még fontosnak tartok...

Kiegészítés 01

Több alkalommal tapasztaltam már (a hétköznapiakban), amit magában a szövegben is próbáltam magyarázni (a ferikuval kapcsolatban), hogy gyakran én némileg eltérő fogalmi-körrel használom az egyes kifejezéseket, szavakat. Olyanok, mint: hit, alázat, őszinteség), ..., a hétköznapi értelmén túl, számomra gyakran nehezen megfogalmazható, inkább csak körülírható (pl., hogy mi nem az) tartalommal jelenik meg és használom ezeket a fogalmakat.

Vajon az általam az iméntiekben kulcsként használt „orgazmusélmény”-t nem keverik össze az olvasók a „kielégülés”-sel, nem gondolják/használják e a két fogalmat/szót egymás szinonimájaként...??? Mert, ha igen, akkor ez nagyon mellé fog vezetni, annak, amit én akartam az előzőekben kifejezni!

Úgy gondolom, igyekeztem a tőlem telhető legjobb módon magyarázni mire gondolok, de most mégis kétségeim vannak ennek hatékonyságának tekintetében és ez alkalommal is igyekszek nyomatékosan kijelenteni, hogy az a bizonyos orgazmusélmény, amiről én ebben az írásban beszélek, az nem egyenlő a hétköznapi értelemben vett (szexuális) kielégüléssel... Ha már ebbe a kerékvágásba csúsznánk bele (ami nekem egyáltalán nem állt szándékomban ennek az írásnak a kapcsán), azok kedvéért jegyzem meg: inkább a „gyönyör”-t lehetne említeni, mint olyan (hasonló) fogalmat, ami az előzőekben szóba került, amiről beszéltem.

(Az a baj, hogy azok a dühödt, medúzához hasonlatos szavak nem csak egymásra öltögetik a nyelvüket, hanem időnként énram is...!)

2010. november 12.

Kiegészítés 02

...Nincs remény, ha vak vagy arra a fényre, amelyik nem a dolgokból, hanem a dolgok jelentéséből árad...

...Az elvesztegetett időben poshadsz, és szorongás fog el arra a gondolatra, hogy képtelen vagy lenni...

...Kívülről vártad a jelenést, mint valamiféle hozzád hasonló arkangyalt. De mennyivel lett volna belőle több hasznod, mint szomszédod jöveteléből?...

...És azoknak, akiket boldognak vélsz, mennyivel van többjük, mint neked, ha nem ismerik azt az isteni csomót, amelyik megköti a dolgokat?...

...Vannak, akiknek nincsen érzékük az idő iránt. Olyan virágokat akarnak szedni, amelyek még nem valósultak meg: és nincs virág. Vagy olyat találnak, amelyik másutt nyílt ki, számukra nem a rózsabokor szertartásának az eredménye, csak bazári áru, - se több, se kevesebb. - Ugyan miféle örömet szerezhetne nekik?...

...Várom a kert vagy a hitves óráját.

Vannak, akik nem tudnak várni, és nem fognak megérteni soha költeményt, mert ellenségük az idő, amely elégtételt ad a vágnak, felöltözteti a virágot, vagy megérleli a gyümölcsöt. A tárgyokban igyekszenek örömeiket lelni, holott az öröm csak a tárgyakon túl kiolvasható úton található meg...

...Éber figyelem vagyok, mintha nyílt tengeren hajóznék. Nem türelem, mert nem célról van szó, hiszen az öröm a haladásból származik...

...Vannak, akik így beszélnek: „Én ez vagyok. Ez és ez. És az enyém ez vagy az.” Ahelyett, hogy így beszélnének: „Deszkafűrészelő munkás vagyok, híd a tenger felé a házasodni készülő fa számára. Ünnepről ünnepre haladok. Atya és leendő atya vagyok, mert termékeny az én hitvesem. A tavasz kertésze vagyok, mert a tavasz velem, ásómmal és gereblyémmel dolgozik. Én az vagyok, aki halad valami felé.” Mert amazok sehozá sem mennek. S a haláluk sem lesz rév, amelyben horgonyt vet a hajó...

...És minden asszony prostituált számukra, mert a pilanat ajándékaként és jelentéseként ajándékozzák meg vele magukat, holott köveken és tövisbokrokon át kellett volna elvergődniük hozzá, a pálmaligeteken keresztül, az ajtón halkan kopogtató ujj mozdulatán át.

Ami, ha messziről érkezel, olyan csoda, hogy még a holtat is felébreszti...

...Meggyűlöltem értelmességüket, úgy voltak okosak, mint a könyvelők. Ez az értelem egyébbel sem törődött, csak az adott pillanatban elfogyott dolgok nyomorúságos elkönyvelésével. Ha végigjárd a bástyákat, akkor te is ugyanígy csak követ, másik követ és megint másik követ látsz. De vannak olyanok is, akiknek van időérzékük. Nem ütköznek bele sem ebbe, sem abba a kőbe. Nem sajnálják ezt vagy azt, nem remélik hasznukat valamelyik, hozzájuk legközelebb eső kőtől. Hanem egyszerűen csak körbejárják a várost...

...Kultúrát ajándékozni..., azt jelenti, hogy szomszédot ajándékozol. A többi magától jön. Te azonban kotyvasztott italokkal halmozod el a jóllakottakat...

...Azt állítod, hogy gyarapítod őket, ha ajándékokkal hizlalod őket, pedig csak elpusztulnak tőlük. Csupán abból vagy képes élni, amit átalakítasz, és amitől napról napra meghalsz egy kicsit, miközben elcseréled rá magadat...

...És, természetesen, ahogyan szórakozottan és mit sem érezve olvashatod írásomat, ugyanúgy a szertartást is végigcsinálhatod anélkül, hogy nagyobb lennél tőle. Fösvénységed kényelmesen elfér a szertartás nagyszerűségében...

2010. december 20.

Kiegészítés 03

Már több alkalommal említettem (itt-ott), mennyire megdöbbenő számomra a szövegeknek azon képessége, ahogyan rátalálnak az emberre: a megfelelő szöveg, a megfelelő pillanatban.

Újfent elcsodálkoztam a minap, amikor az alábbi került a kezem ügyébe. Ez a szöveg, az ősi japán kardvívás és az íjászat közös zen metodikájának kifejezésével kapcsolatban említ olyasmiket, amikről én a feriku kapcsán próbáltam magyarázatni... Közreadom, hátha segítséget jelent az én mondandóm megértésében is.

(Csak ismételni tudom magamat: ha ezek az elvek több ezer év gyökérzetével rendelkeznek és a „Nagy Tanítás”-ként emlegetik azok, akik ezzel behatóan foglalkoznak, akkor ez egy magyar zen buddhista szerzetes számára miért nem magától értetődő, természetes dolgok...???)

Számomra az egészen az a legélvezetesebb, hogy a saját tapasztalatok és következtetések összecsengenek több ezer éves tradíciókkal, valamint a tény, hogy az úgynevezett nagy bölcsek sem tudták magukat mások számára sokkal érthetőbben kifejezni (mármint a lényeget illetően).

Az adottságnak és szándéktalanságnak ebben az állapotában önmagától áll be egy olyan viselkedés, amely meglepően hasonlít az ösztönös kitérésnek előző, fokozatosan elért készségéhez. Ahogyan ott a szándékolt ütés észrevétele és a kitérés között egyetlen pillanat sem telt el, itt most a kitéréssel és a kitöréssel ugyanaz a helyzet. A harcos már a kitérés pillanatában kitörésre kész, és ellenállhatatlanul kimérte a halálos csapást, mielőtt észrevenné, mintha csak önmagát vezetné a kard. És ahogyan az íjlövészetnél azt kell mondanunk, hogy „AZ” céloz, „AZ” talál, ugyanúgy lép itt is az „AZ” az Én helyébe, felhasználva az Én tudatos igyekezettel elsajátított képességeit és készségeit. Az „AZ” itt is csak valami olyannak a neve, amelyet pontosan sem megérteni, sem utolérni nem lehet, és ami csak az előtt válik nyilvánvalóvá, aki megélte.

Az utolsó mondat kapcsán fölmerülhet a kérdés (ami korábban már sejtés szinten problémaként jelent meg bennem): ha nem lehet elmondani (megfogalmazni), aki meg már megérezte, annak számára teljesen fölösleges leírni, legalább is a leírással próbálkozni, hiszen ő úgy is tudja azt amit... Mi értelme ennek az irománynak, illetve a közreadásának?

Hááááát..., ez jó kérdés...!? Azt hiszem, inkább csak a saját lelkiismeretemet nyugtatom meg azzal, ha már leíródott, (ami önmagában sem véletlen) közzéteszem, hátha formál, terelget valakit, valamit...!

Bizakodjunk...!

2010. december 23.

ISBN 978-963-08-0656-5

9 789630 806565

(pdf)